

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Л.Р. КАШКАРЬОВА

**ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

БЕРДЯНСЬК, 2011

УДК 159.9(075.8)

ББК 88.8я73

К 31

Кашкарьова Л.Р. Вступ до спеціальності «Практична психологія»: Навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «Практична психологія». – Бердянськ: БДПУ, 2011. – 100 с.

Друкується за рішенням вченої ради Бердянського державного педагогічного університету (протокол №9 від 13.05.2011 р.).

Рецензенти:

Малихіна Т.П., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету;

Байрак Н.В., методист методичного кабінету Бердянського міського відділу освіти з психологічної служби.

У навчально-методичному посібнику представлено основний матеріал до опанування курсом «Вступ до спеціальності *Практична психологія*». У структурі посібника вміщено шість тем, для засвоєння кожної з яких пропонуються методичні вказівки, конспект лекції, зміст практичного заняття, завдання для самостійної та індивідуальної творчої роботи, документальні матеріали, список літератури до теми. Наведено приклади контрольних завдань та питань для самоконтролю й самоперевірки, а також список літератури до всього курсу.

Навчально-методичний посібник рекомендовано студентам, що навчаються за спеціальністю «практична психологія».

УДК 373.6:159.92

ББК 88.4

© Л.Р. Кашкарьова, 2011

ЗМІСТ

Вступ	5
Тема 1. Психологічна служба в системі освіти України	7
Методичні вказівки щодо роботи над темою.....	7
Конспект лекції.....	7
Практичне заняття.....	13
Самостійна робота та індивідуальне творче завдання	14
Документальні матеріали для роботи над темою.....	15
Положення про психологічну службу системи освіти України.....	15
Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року.....	27
Тема 2. Зміст підготовки практичного психолога	31
Методичні вказівки щодо роботи над темою.....	31
Конспект лекції.....	31
Практичне заняття.....	36
Самостійна робота та індивідуальне творче завдання	37
Професіограма шкільного практичного психолога.....	38
Тема 3. Основні види діяльності практичного психолога	39
Методичні вказівки щодо роботи над темою.....	39
Конспект лекції.....	39
Практичне заняття.....	45
Самостійна робота та індивідуальне творче завдання.....	46
Тема 4. Особливості діяльності практичного психолога в системі освіти	48
Методичні вказівки щодо роботи над темою.....	48
Конспект лекції.....	48
Практичне заняття.....	53
Самостійна робота та індивідуальне творче завдання.....	54
Тема 5. Морально-етичні принципи діяльності практичного психолога	55
Методичні вказівки щодо роботи над темою.....	55
Конспект лекції.....	55

Практичне заняття.....	60
Самостійна робота та індивідуальне творче завдання.....	61
Документальні матеріали для роботи над темою.....	62
Етичний кодекс психолога.....	62
Тема 6. Кваліфікаційні вимоги, права й обов'язки практичного психолога.....	70
Методичні вказівки щодо роботи над темою.....	70
Конспект лекції.....	70
Практичне заняття.....	77
Самостійна робота та індивідуальне творче завдання.....	77
Документальні матеріали для роботи над темою.....	78
Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи	78
Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти.....	85
Приклади контрольних завдань для самоконтролю та самоперевірки.....	90
Питання для самоконтролю та самоперевірки.....	93
Список літератури з дисципліни.....	96

ВСТУП

Мета курсу:

- розкрити перед студентами перспективи й шляхи оволодіння професійною діяльністю практичного психолога, який спеціалізується в галузі освіти;
- сприяти підготовці першокурсників до психологічної практики; особистісному зростанню та професійному становленню майбутніх практичних психологів.

Завдання курсу:

- сформувати у студентів загальне уявлення про психологічну службу, зокрема в системі освіти України; зміст, характер і специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності;
- ознайомити зі змістом професійної та особистісної підготовки практичного психолога;
- ознайомити зі змістом діяльності практичного психолога, зокрема з такими основними її видами як психологічна просвіта, психологічна профілактика, психодіагностика, психокорекція, психологічне консультування;
- показати особливості діяльності практичного психолога в системі освіти;
- розкрити морально-етичні принципи діяльності практичного психолога;
- ознайомити з кваліфікаційними вимогами, правами та обов'язками практичного психолога в системі освіти;
- сприяти формуванню професійної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога, розвитку його загальної культури та ерудиції.

Місце навчальної дисципліни в системі професійної підготовки фахівця

Курс «Вступ до спеціальності *Практична психологія*», що вивчається у першому семестрі, відкриває весь цикл психологічних дисциплін і логічно пов'язаний з основними теоретичними та практичними курсами психології, вивчення яких розпочинається з другого семестру, а також є пропедевтичним курсом до дисципліни «Психологічна служба в закладах освіти».

Вивчення курсу «Вступ до спеціальності *Практична психологія*» повинно сприяти адаптації першокурсників до умов навчання у вищому педагогічному закладі освіти, їх свідомому й активному включенню у самостійну навчальну, наукову, громадську діяльність, пробуджувати інтерес студентів до психологічної теорії, до оволодіння професійними знаннями, необхідними для практичної діяльності, має забезпечити початкову підготовку до проведення психологічної практики.

Інтегровані вимоги до знань і вмінь з навчальної дисципліни:

У результаті вивчення курсу «Вступ до спеціальності *Практична психологія*»

студент **повинен знати:**

- призначення психологічної служби в системі освіти;
- основний зміст підготовки практичних психологів;
- загальну характеристику основних видів діяльності практичних психологів;
- кваліфікаційні вимоги, права, обов'язки практичних психологів;
- основні морально-етичні принципи діяльності практичних психологів.

Повинен вміти:

- застосовувати на практиці набуті теоретичні знання;
- працювати з документально-методичною літературою;
- розробляти психологічні просвітницькі та профілактичні заходи.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни:

загальна психологія,
вікова та педагогічна психологія,
вікова фізіологія,
валеологія,
шкільна гігієна,
практична психологія (психологічна діагностика, психологічна корекція, психологічна просвіта, психологічна профілактика, психологічна реабілітація, психологічна експертиза).

Тема 1

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Мета:

- навчальна: познайомити студентів із предметом психології, показати важливість психологічних знань у житті та діяльності людей; дати початкове уявлення про створення та діяльність психологічної служби взагалі та в системі освіти зокрема;
- розвиваюча: розвивати уміння аналізувати навчальний матеріал;
- виховна: виховувати професійну спрямованість.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів денної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну підготовку до практичного заняття (письмові тези відповідей на питання для обговорення), участь в обговоренні питань під час практичного заняття, виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами, які з поважних причин не змогли взяти участі в активній роботі під час практичного заняття, обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне опрацювання документа: «Положення про психологічну службу системи освіти України», обґрунтування мотивів свого рішення про обрання професії практичного психолога.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів заочної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну роботу над питаннями практичного заняття (письмові тези відповідей на питання до практичного заняття), виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами (за бажанням), обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне опрацювання документа: «Положення про психологічну службу системи освіти України».

Конспект лекції

Тема: Психологічна служба в Україні

План

1. Предмет психології та її завдання.

2. Необхідність психологічних знань у житті та діяльності людей.
3. Соціально-психологічна служба в Україні.
4. Створення психологічної служби в системі освіти України.

Студент має

- знати: предмет психології; стан та тенденції розвитку психологічної служби в системі освіти України;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Основні документи:

1. Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року, затверджена наказом МОН України № 554 від 19.06.2008 р.
2. Наказ МОН України №439 від 07.06.2001 р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».
3. Наказ МОН України №616 від 02.07.2009 р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».
4. Наказ МОН України та АПН України №593/33 від 15.08.2001 р. «Про забезпечення розвитку психологічної служби в системі освіти України».
5. Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене наказом МОН України №127 від 03.05.1999 р.

Основна література:

1. Бітянова М.Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології / М.Р. Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с.
2. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / И.В. Вачков. – М.: Изд-во Москов. психол.-соц. ин-та, 2004. – 464 с.
3. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
4. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
5. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
6. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.

1. Предмет психології та її завдання

Психологія – одна з наук про людину, тобто гуманітарна дисципліна.

Об'єктом її вивчення є найскладніша сфера життєдіяльності людини – *психіка як функція мозку.*

Психіка – здатність мозку відображати об'єктивну дійсність у формі відчуттів, уявлень, думок та інших суб'єктивних образів об'єктивного світу.

Складність психіки як явища зумовлена тим, що вона є вищим продуктом біологічного та суспільного розвитку живих істот. Вона є засобом орієнтування організму в навколишньому світі й регулятором поведінки в динамічних умовах середовища. Психічна активність людини спрямовується на різні об'єкти. Задовольняючи свої матеріальні (органічні) та духовні потреби як необхідну умову життя, людина шукає й одержує з навколишнього природного та соціального середовища необхідні для цього джерела, здобуває знання, планує свої дії, визначає засоби й шляхи їх здійснення, напружує сили, щоб досягти поставленої мети, переживає успіхи та невдачі. Усе це становить *психічну діяльність* людини, яку вивчає наука психологія.

Термін «*психологія*» походить від грецьк. – душа і слово, вчення, що означає «*наука про душу*». Психічне життя людини складне й має багато форм виявлення.

Предметом психології є закономірності та механізми розвитку і проявів психічних явищ. Психічні явища – це своєрідні суб'єктивні переживання, суб'єктивні образи відображуваних у свідомості явищ реальної дійсності, це внутрішній світ людини в усій його повноті й різноманітності. Психічне життя людини охоплює її пізнавальну діяльність – відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уяву, емоційно-вольову – різноманітні почуття, переживання, а також прояви волі – вольові якості. Важливим аспектом психічного життя є спонуки до активності – потреби, інтереси, переконання, ідеали тощо. Особливу групу психічних явищ становлять індивідуально-психологічні властивості особистості – здібності, темперамент, характер та її психічні стани – піднесеність, пригніченість, схвильованість, байдужість тощо.

2. Необхідність психологічних знань у житті та діяльності людей

Знання психіки, природи психічних явищ та їх закономірностей має винятково важливе значення в житті та діяльності людини для керування психічним розвитком і діяльністю особистості. Нагальна необхідність психологічних знань сьогодні зумовлена тим, що домінуючий в нас протягом десятиліть ідеологічний підхід до пояснення і розв'язання соціальних проблем значною мірою стримував розвиток і поширення психологічного знання взагалі і такої важливої його галузі, як психологічна допомога людині зокрема. Якщо на Заході ця галузь давно освоєна суспільством, то для нашого широкого загалу самі поняття «психолог», «психологічна служба», «психологічна допомога» ще донедавна були мало зрозумілі. Найчастіше психолог уявлявся як «людина в білому халаті», але насправді психолог – зовсім не лікар, і психологічна допомога суттєво відрізняється від медичної.

Важливо, щоб люди поступово усвідомлювали цілі, завдання і можливості соціально-психологічної служби, дізнавались, які проблеми вони можуть розв'язати за допомогою психолога чи соціального працівника, уявляли, до якої саме психологічної служби їм слід звернутися.

Сьогодні важливим завданням є підвищення психологічної компетентності людей (шляхом як масового навчання, так і індивідуальної роботи) з метою розширення їхніх можливостей самостійно розв'язувати проблеми й конфлікти, що виникають в особистому житті та професійній діяльності. На думку багатьох учених, у наступному столітті психологічна грамотність людини буде вважатися такою ж важливою і необхідною, як загальна і комп'ютерна.

Ще одним невідкладним завданням є підвищення психологічної культури суспільства в цілому, оскільки розв'язання багатьох соціальних проблем, що постають перед усім суспільством (таких, як наслідки Чорнобильської катастрофи, міжнаціональні й міжконфесійні конфлікти, феномен «Білого братства» тощо), неможливе без знання і врахування психологічних чинників.

Нарешті, психологічних знань потребують державні діячі, політики, керівники всіх рангів, всі, хто працює з людьми. Чіткі уявлення про психологію людини і суспільства, про зміни у свідомості людей на кожному з етапів нашого розвитку допоможуть їм вести плідний діалог з населенням, віднаходити адекватні методи управління, що особливо актуально в умовах кризового суспільства.

3. Соціально-психологічна служба в Україні

Соціально-психологічна служба в Україні створена і діє в багатьох сферах суспільства, зокрема, в системі освіти, у Збройних Силах, у молодіжному середовищі тощо.

Одним із найважливіших напрямів діяльності соціально-психологічної служби (СПС) у нашій країні, в якій би сфері суспільства вона не була створена, є *просвітницька робота серед населення*. Конкретна просвітницька робота СПС у тій чи іншій сфері будується на декількох важливих моментах:

- пропаганді діяльності самої служби;
- ознайомленні певного контингенту із психологічними знаннями, які відповідають його актуальним проблемам і запитам;
- виборі таких форм просвіти, які полегшують сприймання психологічної інформації, викликають інтерес до психологічних знань, формують потребу користуватися ними у житті.

Із власне просвітницькою функцією СПС найтіснішим чином пов'язана її *профілактична функція*. Можна навіть сказати, що соціально-психологічна профілактика – це одне із найважливіших завдань просвітницької роботи.

Соціально-психологічна профілактика являє собою систему заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку. Із наведеного визначення зрозуміло, що така профілактика починається тоді, коли ще немає особливих складнощів у поведінці дитини, житті людини чи групи. Разом із тим *психологи на основі проведення моніторингу особливостей та умов індивідуального розвитку особистості, соціально-психологічних змін у житті суспільства прогнозують можливість появи тих чи інших ускладнень і проводять попереджувальну роботу*. Отже, психопрофілактична робота є тим аспектом діяльності СПС, який спрямований не стільки на розв'язання сьогоденних проблем, скільки на перспективу.

Конкретна психопрофілактична робота СПС будується на:

- прогнозуванні можливих ускладнень у житті чи розвитку певного контингенту, який є основним об'єктом діяльності служби;
- визначенні соціально-психологічних умов, за яких ці ускладнення можуть бути попереджені або їх переживання пом'якшене;
- розробці системи заходів, які б забезпечували ці умови, із залученням до їх здійснення всіх зацікавлених сторін.

4. Створення психологічної служби в системі освіти України

Формування особистості людини відбувається насамперед у шкільні роки. Саме тому перед школою завжди стояла і стоїть задача – приділяти головну увагу розвитку особистості учня, вивчати його індивідуальні особливості, створювати умови, які забезпечують становлення творчих здібностей кожного конкретного школяра.

У січні 1991 р. на базі Науково-дослідного інституту психології було створено науково-методичний центр психологічної служби освіти України. В загальноосвітніх навчальних закладах активно почали вводитися посади психологів.

У липні 1998 р. Міністерство освіти України спільно з Академією педагогічних наук України створили Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи (наказ від 07.07.1998 р. №254/24), як наукову установу Академії педагогічних наук України і як головну організацію психологічної служби системи освіти України.

З того часу Міністерство освіти і науки України видало ряд нормативно-правових документів, які істотно вплинули на розвиток психологічної служби. Серед них:

- *Положення про психологічну службу системи освіти України*, затверджене наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999р. №127, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 30.12.1999 р. за №922/4215.
- *Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи*, затверджене наказом Міністерства освіти України від 14.08.2000р. №385.
- *Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України*, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2001р. №330.
- *Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2001 р. №439 „Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України”*, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09.07.2001р. за №570/5761.
- *Лист Міністерства освіти і науки України від 12.04.2000р. № 1/9-100 про призупинення процесу скорочення посад практичних психологів (соціальних педагогів) у дошкільних, усіх типах загальноосвітніх та інших навчальних закладах системи загальної середньої освіти.*

- *Лист Міністерства освіти і науки України від 27.08.2000р. № 1/9-352 про планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України;*
- *Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2001р. № 1/9-193 щодо зарахування часу роботи на посаді „психолог” до стажу педагогічної роботи практичних психологів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти.*
- *Лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2004р. № 1/9-324 щодо внесення змін і доповнень до нормативів чисельності практичних психологів та соціальних педагогів навчальних закладів.*
- *Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року, затверджена наказом МОН України № 554 від 19.06.2008 р.*
- *Наказ Міністерства освіти і науки України №616 від 02.07.2009р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».*

Психологічна служба в структурі освіти є важливою складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України.

Практичне заняття

Тема: Професія практичного психолога

Питання для обговорення:

1. Психологія як наука про людину.
2. Сфери використання психологічних знань. Важливість психологічних знань для забезпечення ефективної діяльності людини.
3. Необхідність створення і функціонування психологічної служби в системі освіти України.
4. Заслуховування творів про мотиви обрання професії.

Методичні вказівки для студентів:

Студент має

- знати: важливість психологічних знань у житті людини; основні етапи створення психологічної служби;
- вміти: аналізувати та обґрунтовувати власний вибір сфери професійної діяльності.

Форми, види, методи роботи: підготовка до обговорення питань, написання твору про мотиви обрання професії та виступ з ним, робота з літературою та документами, бесіда.

Самостійна робота:

Написати твір про професію шкільного практичного психолога.

Для цього:

- а). Опрацювати літературу про роботу практичного психолога.
- б). При можливості, поговорити про особливості професійної діяльності із знайомим шкільним практичним психологом.
- в). Проаналізувати власні мотиви обрання професії практичного психолога.
- г). Написати твір «Моя майбутня професія» у зошиті для практичних робіт, який міститиме, зокрема, відповіді на такі запитання:
 - Що мені відомо про професію практичного психолога?
 - Чому саме я обрав (обрала) професію практичного психолога?
 - Які знання і уміння допоможуть мені оволодіти цією професією і стати хорошим фахівцем?
 - Яким я бачу своє професійне майбутнє?

Індивідуальне творче завдання:

Написати реферат «Можливості сучасної практичної психології».

Основні документи та література:

1. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
2. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
3. Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене Міністерством освіти і науки України від 03.05.99 р. №127 зі змінами згідно з наказами МОН України від 07.06. 2001 р. № 439 та від 02.07.2009 р. №616.
4. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.

ДОКУМЕНТАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ НАД ТЕМОЮ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти України
від 03.05.1999 № 127 (у редакції наказу
Міністерства освіти і науки України від
02.07.2009 № 616)

Зареєстровано в Міністерстві юстиції
України 23 липня 2009 р. за № 687/16703

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЧНУ СЛУЖБУ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

І. Загальні положення

1.1. Психологічна служба в системі освіти – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології і соціальної педагогіки: практичні психологи, соціальні педагоги, методисти, директори (завідувачі) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби.

Основною метою діяльності психологічної служби є психологічне забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя усіх його учасників: вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Соціально-педагогічний патронаж спрямований на надання соціально-педагогічної допомоги соціально незахищеним категоріям вихованців, учнів і студентів з метою подолання ними життєвих труднощів та підвищення їхнього соціального статусу.

1.2. Психологічна служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку вихованців, учнів і студентів, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів.

1.3. Психологічна служба у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про

вищу освіту", "Про позашкільну освіту", "Про дошкільну освіту", іншими нормативно-правовими актами та цим Положенням.

1.4. Діяльність психологічної служби в системі освіти України забезпечується практичними психологами, соціальними педагогами, методистами та директорами (завідувачами) навчально-методичних кабінетів (центрів). За своїм статусом працівники психологічної служби належать до педагогічних працівників і відповідно до чинного законодавства користуються всіма правами і гарантіями, передбаченими для них.

1.5. Психологічна служба співпрацює з органами охорони здоров'я, праці та соціального захисту населення, сім'ї, молоді та спорту, внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади, а також громадськими організаціями.

1.6. Це Положення визначає основні завдання, зміст діяльності, структуру, управління і фінансування психологічної служби системи освіти України в цілому.

1.7. Посади практичних психологів і соціальних педагогів уводяться в штатні розписи навчальних закладів і установ освіти за умови наявності спеціалістів з фаховою освітою в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат відповідно до нормативів чисельності практичних психологів і соціальних педагогів, згідно з додатком.

II. Основні завдання психологічної служби

2.1. Основні завдання психологічної служби системи освіти України полягають у:

- сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- забезпеченні індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;
- профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів, студентів.

2.2. Основними видами діяльності психологічної служби є:

- ✓ діагностика – психологічне обстеження вихованців, учнів, студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, визначення причин, що ускладнюють їх розвиток та навчання;

- ✓ корекція – здійснення психолого-медико-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;
- ✓ реабілітація – надання психолого-педагогічної допомоги вихованцям, учням, студентам, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
- ✓ профілактика – своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі;
- ✓ прогностика – розробка і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів і складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп та міжгрупових відносин.

2.3. Психологічна служба системи освіти України функціонує на трьох рівнях:

- науковому, на якому вивчає закономірності психічного розвитку і формування особистості вихованця, учня, студента з метою розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань;
- прикладному, на якому здійснює соціально-психологічне забезпечення процесу навчання і виховання, включаючи розробку навчальних програм, підручників, професійну підготовку і підвищення кваліфікації фахівців;
- практичному, на якому забезпечує безпосередню роботу практичних психологів, соціальних педагогів у навчальних закладах.

2.4. Діяльність психологічної служби включає такі основні напрями:

- ✓ консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання і розвитку

- вихованців, учнів, студентів, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
- ✓ просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та у сім'ї;
 - ✓ превентивне виховання (через засоби масової інформації, під час навчальної діяльності в рамках навчальних програм або як окремого предмета), метою якого є формування у вихованців, учнів, студентів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я; профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції і злочинності.

III. Структура та управління психологічною службою

3.1. Психологічна служба в системі освіти України складається з таких основних ланок:

- Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи;
- Навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти або методистів районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби;
- підрозділів психологічної служби у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації;
- практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів усіх типів.

3.2. Науково-методичне керівництво психологічною службою системи освіти здійснює Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, який діє на підставі статуту.

3.3. Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються місцевими органами виконавчої влади, підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності, а у частині науково-методичного забезпечення - Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-

методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть створюватися як структурні підрозділи закладів післядипломної педагогічної освіти або при Міністерстві освіти і науки Автономної Республіки Крим, Головному управлінню освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управліннях освіти і науки обласних та Севастопольської міських державних адміністрацій, або як юридичні особи.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються, реорганізуються або ліквідуються за погодженням з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

3.4. Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування. Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть функціонувати як структурні підрозділи районних (міських) методичних кабінетів (центрів) або як юридичні особи.

За неможливості створення районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти до штатного розпису районного (міського) методичного кабінету (центру) вводиться посада методиста з психологічної служби.

Районний (міський) навчально-методичний кабінет (центр) психологічної служби системи освіти підпорядковується засновнику з усіх питань діяльності, а в частині науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби - навчально-методичному кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласним, Київському і Севастопольському міським навчально-методичним кабінетам (центрам) психологічної служби системи освіти.

3.5. Атестація працівників психологічної служби - практичних психологів, соціальних педагогів, методистів з психологічної служби, директорів (завідувачів) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти здійснюється відповідно до чинного законодавства.

3.6. Структура та штатний розпис навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських)

навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти визначаються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування відповідно до встановлених нормативів.

3.7. Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти здійснюють свою діяльність відповідно до статуту (якщо вони є юридичними особами) або положення (якщо вони є структурними підрозділами).

3.8. Призначення на посаду та звільнення з посади директора (завідувача) навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти здійснюються засновником за погодженням з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

Призначення на посаду та звільнення з посади директора (завідувача) районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти, методиста з психологічної служби районного (міського) методичного кабінету здійснюються засновником за погодженням з навчально-методичним кабінетом (центром) в Автономній Республіці Крим, обласним, Київським, Севастопольським міським навчально-методичним кабінетом (центром) психологічної служби системи освіти.

Призначення на посаду та звільнення з посади практичного психолога і соціального педагога закладу освіти здійснюються за погодженням з районним (міським) навчально-методичним кабінетом (центром) психологічної служби системи освіти або з методистом з психологічної служби районного (міського) методичного кабінету.

3.9. Структура та штатний розпис психологічної служби вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації визначаються вищим навчальним закладом та фінансуються за рахунок власних коштів цього навчального закладу.

Психологічна служба вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації підпорядковується керівнику або одному з його заступників, а у частині науково-методичного забезпечення - Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

IV. Зміст діяльності психологічної служби

4.1. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи є головною організацією психологічної служби системи освіти України, який здійснює організаційні, координаційні та науково-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної педагогіки.

До повноважень Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи належать:

- ✓ науково-методичне забезпечення психологічної служби системи освіти України;
- ✓ здійснення психометричного нагляду, забезпечення діяльності психометричної комісії, організація соціально-психологічної експертизи методів, методик, новацій у галузі освіти;
- ✓ розробка методичних вимог до змісту діяльності психологічної служби, координація науково-прикладних досліджень та методичних розробок;
- ✓ координація та науково-методичне керівництво діяльністю навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти або методистів районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби.

4.2. Навчально-методичні кабінети (центри), методисти є основними організаційно-методичними ланками психологічної служби системи освіти, які здійснюють організаційні, координувальні та навчально-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної педагогіки.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти, методисти районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби:

- ✓ забезпечують діяльність психологічної служби освіти регіону;
- ✓ надають методичну, інформаційну підтримку практичним психологам, соціальним педагогам;

- ✓ беруть участь в організації підвищення кваліфікації спеціалістів психологічної служби, їх атестації та професійного зростання, кадровому забезпеченні психологічної служби;
- ✓ організовують діяльність методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів;
- ✓ координують науково-дослідні, практичні дослідження за пріоритетними напрямками діяльності психологічної служби;
- ✓ беруть участь в оцінці, прогнозуванні та формуванні освітньої політики в регіоні;
- ✓ впроваджують досягнення психологічної науки та передового досвіду.

Навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти, методисти організовують діяльність "Телефонів довіри", кабінетів корекції кризових станів, психологічних (сімейних) консультацій, профільних консультаційних пунктів, реабілітаційних центрів залежно від соціально-психологічних потреб регіону.

4.3. Практичний психолог навчального закладу:

- ✓ бере участь у здійсненні освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, збереження їх повноцінного психічного здоров'я;
- ✓ проводить психолого-педагогічну діагностику готовності вихованця, учня, студента до навчання та сприяє їх адаптації до нових умов навчально-виховного процесу, допомагає у виборі навчального закладу згідно з рівнем психічного розвитку;
- ✓ розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей вихованців, учнів, студентів;
- ✓ сприяє вибору учнями і студентами професій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і можливостей, готує учнів до свідомого життя; здійснює превентивне виховання, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків;
- ✓ проводить психологічну діагностику і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки вихованців, учнів, студентів;
- ✓ формує психологічну культуру вихованців, учнів, студентів, педагогів, батьків або осіб, які їх замінюють, консультує з

питань психології, її практичного використання в організації навчально-виховного процесу.

4.4. Соціальний педагог навчального закладу:

- ✓ вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку вихованців, учнів і студентів, мікроколективу (класу чи групи), шкільного, студентського колективу в цілому, молодіжних та дитячих громадських організацій; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу соціального середовища та джерела негативного впливу на вихованців, учнів і студентів;
- ✓ прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості вихованця, учня, студента чи групи; прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості;
- ✓ дає рекомендації вихованцям, учням, студентам, батькам або особам, які їх замінюють, вчителям, викладачам та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим і молодіжним громадським організаціям, вихованцям, учням, студентам, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;
- ✓ сприяє захисту прав вихованців, учнів і студентів, представляє їхні інтереси у службі у справах дітей, у правоохоронних та судових органах;
- ✓ бере участь у формуванні навичок дотримання норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя, сприяє попередженню негативних явищ серед вихованців, учнів, студентів;
- ✓ надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб вихованців, учнів і студентів; здійснює соціально-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально незахищених категорій вихованців, учнів і студентів; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.

4.5. Працівник психологічної служби повинен:

- керуватися етичним кодексом психолога;

- дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність вихованців, учнів, студентів, захищати їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства;
- будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри у тісному співробітництві з усіма учасниками педагогічного процесу;
- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків або осіб, які їх замінюють;
- зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих в процесі діагностики або корекційної роботи, якщо це може завдати шкоди вихованцеві, учню, студенту чи їх оточенню;
- постійно підвищувати свій професійний рівень;
- знати програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня знань, розвитку вихованців, учнів, студентів, вимоги державних стандартів до забезпечення навчально-виховного процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки.

4.6. Тривалість робочого тижня практичного психолога та соціального педагога визначається чинним законодавством з урахуванням типу навчального закладу.

V. Фінансування діяльності психологічної служби

5.1. Фінансування діяльності психологічної служби системи освіти та оплата праці практичних психологів і соціальних педагогів, працівників кабінетів (центрів), методистів здійснюється згідно з чинним законодавством.

5.2. Фінансування діяльності психологічної служби вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (у тому числі оплати праці її працівників) здійснюється за рахунок власних коштів вищого навчального закладу.

5.3. Працівникам психологічної служби системи освіти надаються окремі приміщення (кабінети) для проведення діагностичної, навчальної, тренінгової, консультативної, розвивальної і корекційної роботи.

ДОДАТОК ДО ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЧНУ СЛУЖБУ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Нормативи

чисельності практичних психологів і соціальних педагогів

Нормативи чисельності практичних психологів

дошкільних навчальних закладів

<i>Місто</i>		<i>Село (селище)</i>	
<i>чисельність груп</i>	<i>максимальний норматив чисельності</i>	<i>чисельність груп</i>	<i>максимальний норматив чисельності</i>
до 7	0,5	до 4	0,5
7 і більше	0,75	4 і більше	0,75
9 і більше	1,0	6 і більше	1,0

Посади практичних психологів дошкільних навчальних закладів компенсуючого типу та комбінованого типу, у яких є 2 і більше груп компенсуючого типу, дошкільних навчальних закладів (дитячих будинків) інтернатного типу, дошкільних навчальних закладів (центрів розвитку дитини) вводяться з розрахунку не більше однієї ставки на навчальний заклад за рахунок коштів загального фонду відповідного бюджету (для державних і комунальних дошкільних навчальних закладів).

Нормативи чисельності практичних психологів

загальноосвітніх навчальних закладів

<i>Місто</i>		<i>Село (селище)</i>	
<i>чисельність учнів</i>	<i>максимальний норматив чисельності</i>	<i>чисельність учнів</i>	<i>максимальний норматив чисельності</i>
до 499	0,5	до 99	0,25
500 і більше	0,75	100 і більше	0,5
700	1,0	200 і більше	0,75
		300	1,0

Посади практичних психологів спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів), гімназій, ліцеїв, колегіумів, загальноосвітніх шкіл-інтернатів, спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), загальноосвітніх санаторних шкіл (шкіл-інтернатів), шкіл соціальної реабілітації, вечірніх (змінних) шкіл, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, позашкільних навчально-виховних закладів, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації вводяться з розрахунку не більше

однієї ставки на навчальний заклад за рахунок коштів загального фонду відповідного бюджету (для державних і комунальних навчальних закладів).

Посади соціальних педагогів дошкільних навчальних закладів (дитячих будинків) інтернатного типу та центрів розвитку дитини вводяться з розрахунку не більше однієї ставки на навчальний заклад за рахунок коштів загального фонду відповідного бюджету (для державних і комунальних дошкільних навчальних закладів).

**Нормативи чисельності соціальних педагогів
загальноосвітніх навчальних закладів**

<i>Місто</i>		<i>Село (селище)</i>	
<i>чисельність учнів</i>	<i>максимальний норматив чисельності</i>	<i>чисельність учнів</i>	<i>максимальний норматив чисельності</i>
до 499	0,5	до 99	0,25
500 і більше	0,75	100 і більше	0,5
700	1,0	200 і більше	0,75
		300	1,0

Посади соціальних педагогів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), у тому числі навчально-реабілітаційних центрів, загальноосвітніх санаторних шкіл (шкіл-інтернатів), шкіл соціальної реабілітації, вечірніх (змінних) шкіл, професійно-технічних навчальних закладів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації вводяться з розрахунку не більше однієї ставки на навчальний заклад за рахунок коштів загального фонду відповідних бюджетів (для державних і комунальних навчальних закладів).

У випадках, коли посади, перелічені в зазначених нормативах, не можуть забезпечити належне функціонування навчального закладу, за рахунок можливостей місцевого бюджету та інших джерел, передбачених чинним законодавством, можуть бути введені додаткові посади практичних психологів і соціальних педагогів.

Якщо посади практичних психологів та соціальних педагогів малокомплектних навчальних закладів передбачені у штатних розписах районних навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти, а не в навчальних закладах, то їхня чисельність розраховується за формулою: загальна чисельність учнів малокомплектних навчальних закладів поділена на 100 учнів = X, де X – кількість ставок.

Додаток 1
до наказу Міністерства
освіти і науки України
від 19.06.2008 р. № 554

КОНЦЕПЦІЯ **розвитку психологічної служби системи освіти України** **на період до 2012 року**

Актуальність психологічного супроводу навчально-виховного процесу зумовлена новими соціальними вимогами, відповідними стратегічними змінами розвитку освіти України та загальноосвітніми тенденціями. Забезпечуючи психологічну складову організації освітнього середовища, працівники психологічної служби системи освіти повинні забезпечити умови, які б сприяли розвиткові індивідуальності кожної дитини, збереженню її здоров'я, формуванню у неї готовності до самостійного життя в суспільстві після завершення навчання.

Психологічну службу системи освіти необхідно розглядати як багаторівневу організаційну систему, яка включає основні структурні одиниці і забезпечує надання ефективної психологічної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу. Спектр завдань на різних рівнях функціонування цієї системи має бути диференційованим. При цьому цільовий напрямок діяльності психологічної служби залишається єдиним.

Практичний психолог і соціальний педагог є головними ланками системи соціального і психологічного забезпечення на рівні навчального закладу і долучені до вирішення основних завдань цієї системи.

Основною метою діяльності психологічної служби системи освіти є підвищення якості і забезпечення доступності послуг у сфері практичної психології і соціальної роботи, спрямованих на збереження і укріплення здоров'я, підвищення адаптивних можливостей, створення умов для повноцінного і гармонійного розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу, посилення розвивального і виховного компонентів системи освіти.

Сучасні тенденції розвитку освіти формують загальне спрямування діяльності психологічної служби, яка повинна сприяти вирішенню освітніх і виховних задач, професійної гнучкості молоді, формуванню готовності до особистісного, професійного, політичного вибору, формуванню соціальної компетентності як передумови

ефективної соціалізації молоді.

Важливим завданням діяльності психологічної служби є забезпечення супроводу дітей з особливими освітніми потребами, захист психічного і соціального здоров'я дитини на всіх рівнях навчання.

Діяльність спеціалістів психологічної служби повинна бути спрямована на забезпечення, захист прав і свобод дітей, створення умов комфортного освітнього середовища. За такого підходу основну увагу у вибудовуванні траєкторії розвитку служби слід приділити питанню формування професійної компетентності у спеціалістів, готовності до виконання не лише функціональних завдань, а й надання системи послуг, які потребують учасники навчально-виховного процесу: учні, батьки, педагогічні працівники, представники громади.

Питання забезпечення високої якості освіти безпосередньо пов'язане з такими категоріями як розвиток, самореалізація, самоповага, здоров'я, адаптивність, самооцінка. Врахування визначених понять в ході реалізації навчального процесу має стати пріоритетом у наближенні системи освіти України до європейських стандартів.

Концепція розвитку психологічної служби освіти України на період до 2012 року (далі – Концепція) орієнтована на посилення ролі і значимості психологічної складової освітнього процесу, підвищення ефективності діяльності соціальних педагогів, психологів, спеціалістів психолого-медико-педагогічних консультацій.

Концепція визначає засади і напрями розбудови психологічної служби системи освіти через реалізацію низки практичних заходів і є логічним продовженням Стратегії розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2008 року.

Процес розбудови психологічної служби системи освіти має відповідати принципам плановості, цілісності, відповідності стану розвитку освіти і суспільства, перспективності.

Мета і завдання Концепції

Мета Концепції полягає у підвищенні ефективності надання психологічних і соціальних послуг спеціалістами служби, розширенні мережі центрів практичної психології і соціальної роботи міського, районного рівня, збільшенні кількості практичних психологів і соціальних педагогів у навчальних закладах, як ключових спеціалістів забезпечення адаптивного і комфортного освітнього простору.

Основними завданнями Концепції є:

- ✓ створення психолого-педагогічних умов для повноцінної реалізації особистісного, інтелектуального і фізичного потенціалу учнів і

студентів на основі сучасних досягнень вітчизняної і світової психологічної науки;

- ✓ підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, студентів, педагогічних працівників, батьків, представників громадськості;
- ✓ реалізація практичних заходів спрямованих на розбудову психологічної служби у сільських школах та школах з малою наповнюваністю, системі професійно-технічної освіти, вищій школі, закладах освіти нового типу, інтернатах, інших типах навчальних закладів;
- ✓ розробка інноваційних форм і методів роботи спеціалістів щодо подолання негативних явищ учнівському середовищі: проявів насильства, агресивності, девіантної і делінквентної поведінки;
- ✓ розробка та запровадження інноваційних моделей діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій, оновлення на цій основі нормативно-правової бази яка регулює діяльність працівників служби;
- ✓ підвищення фахового рівня підготовки студентів вищих навчальних закладів зі спеціальностей "Практична психологія" і "Соціальна робота", вдосконалення організації і змісту підвищення кваліфікації спеціалістів психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій;
- ✓ моніторинг та оцінка ефективності діяльності усіх ланок психологічної служби.

**Зусилля працівників психологічної служби
мають бути спрямовані на:**

- ✓ підвищення власної психологічної і професійної компетентності, безперервна освіта і самовдосконалення, опанування інноваційними методами і технологіями надання психологічних і соціальних послуг;
- ✓ інформаційно-методичне забезпечення системи управління освітою (профілактика і усунення факторів негативного впливу освітнього середовища на розвиток особистості учнів, студентів);
- ✓ психологічне проектування (система психологічних, педагогічних, соціальних дій щодо створення розвивального освітнього середовища);
- ✓ психологічну експертизу педагогічних інновацій (оцінка відповідності освіти поставленим завданням та віковим і психологічним можливостям учнів);
- ✓ забезпечення якості і доступності психологічних і соціальних послуг (система дій спрямованих на контроль якості послуг).

Зусилля керівників місцевих органів управління освітою та закладів освіти мають бути спрямовані на:

- ✓ забезпечення якості і доступності психологічних і соціальних послуг усім учасникам навчально-виховного процесу шляхом розвитку мережі психологічної служби, особливо це стосується сільських, гірських шкіл і шкіл з малою наповнюваністю, шкіл-інтернатів, системи дошкільної і професійно-технічної освіти;
- ✓ створення належних організаційних, психолого-педагогічних, матеріальних та інших умов для діяльності практичних психологів, соціальних педагогів, консультантів психолого-медико-педагогічних консультацій;
- ✓ організацію заходів з підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, студентів, педагогічних працівників, батьків і своєї власної;
- ✓ кваліфіковану оцінку якості роботи працівників психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій.

Очікувані результати виконання Концепції

Реалізація Концепції дасть змогу:

- забезпечити необхідні нормативно-правові, наукові, методичні, організаційні, кадрові, інформаційні та інші умови розвитку психологічної служби системи освіти та підвищення ефективності діяльності усіх її ланок;
- задовольнити потреби учасників навчально-виховного процесу в необхідності отримання психологічної і соціальної допомоги, особливо в системі дошкільної, спеціальної, вищої і професійно-технічної освіти, віддалених, сільських школах і школах з малою наповнюваністю;
- привести у відповідність нормативно-правову базу діяльності психологічної служби системи освіти до пріоритетів розвитку освіти в Україні;
- запровадити нові моделі діяльності психологічної служби на основі сучасних досягнень вітчизняної і світової психолого-педагогічної науки;
- підвищити професійний рівень підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів, соціальних педагогів, працівників психолого-медико-педагогічних консультацій.

Тема 2

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Мета:

- навчальна: познайомити студентів зі змістом підготовки практичних психологів;
- розвиваюча: розвивати уміння аналізувати навчальний матеріал;
- виховна: виховувати професійну спрямованість.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів денної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну підготовку до практичного заняття (письмові тези відповідей на питання для обговорення), участь в обговоренні питань під час практичного заняття, виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами, які з поважних причин не змогли взяти участі в активній роботі під час практичного заняття, обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне складання професіограми практичного психолога.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів заочної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну роботу над питаннями практичного заняття (письмові тези відповідей на питання до практичного заняття), виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами (за бажанням), обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми.

Конспект лекції

Тема: Зміст підготовки практичного психолога

План

1. Обсяг знань практичного психолога.
2. Особистісна підготовка практичного психолога.
3. Вимоги до атестації фахівців з практичної психології.

Студент має

- знати: основні вимоги до змісту освіти практичного психолога;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Основна література:

1. Бітянова М.Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології / М.Р. Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
4. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
5. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
6. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію: Навчальний посібник / Ю.О. Приходько; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 180 с.
7. Словник-довідник психолога-консультанта / укл.: Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок. – Чернівці, «Рута», 2010. – 200 с.

1. Обсяг знань практичного психолога

Рівні професійних знань:

Перший рівень — загальнопсихологічна теоретична підготовка: історія психології, загальна психологія, психофізіологія, психологія особистості та окремі галузі психологічної науки (соціальна, інженерна, вікова тощо). Основу першого рівня – *загальнонаукового* – мають складати ті відомості, що накопичила наукова психологія у вигляді наукових фактів, законів, теорій. Результат – сума (система) знань, відомостей і фактів із психології. Навчання проводиться у формі лекцій, семінарських та лабораторних занять.

Другий рівень – спеціальна психологічна підготовка: загальні відомості про прийоми роботи у певному напрямі практичної психології: шкільній, військовій, економіки та бізнесу, сім'ї та соціальної допомоги населенню тощо. Іншими словами, це знання основ *практичної психології*. Основним результатом на цьому щаблі навчання має стати сформований «психологічний світогляд» майбутнього спеціаліста.

Другий рівень передбачає практичні (семінарські) заняття й проходження практики, написання звітів та довідок, колоквиуми та ін.; вивчення структури обраного напрямку, спеціалізацій, що існують у його межах. Одним із методів проведення практичних занять тут може бути групове обговорення і розв'язання конкретних ситуацій.

Третій рівень – знання зі спеціалізації: прийоми та досвід роботи у конкретній техніці (техніках), а саме: сімейне консультування у школі; діагностика і корекція взаємин у підрозділі (військова психологія); конфліктологія (управління) тощо. Третій рівень можна назвати *індивідуально-типологічним*. Тут знання організуються довкола певної типології життєвих ситуацій особистості з урахуванням сфери її активності та вікових особливостей. Основою навчання тут є життєва ситуація, а результатом – навички і вміння практичної роботи, володіння набором технік, технологій та професійних дій.

Третій рівень — це рівень практичної роботи (ординатури), час оволодіння основними технологіями у межах обраної спеціалізації. Основною формою навчання тут має стати аналітично-практична: семінари, аналіз досвіду роботи, тренінги, обмін досвідом.

Особливою умовою успішної підготовки спеціалістів у педагогічних закладах є самостійна і практична робота студентів. Не практичні заняття як елемент навчання, а практика як основа навчання, як головна умова підготовки спеціалістів. Очевидно, тут доцільно ввести стажування, а можливо й ординатуру, та інші форми.

Чим більш ерудований психолог, тим краще. Тому він має здобути широку гуманітарну освіту: історія, культура, філософія, народознавство, релігія, етика, логіка тощо, – на основі якої стають можливими і формування професійно необхідних рис особистості, і прищеплення професійних знань, умінь та навичок.

Практичний психолог має володіти двома-трьома мовами, а точніше – культурами. Цей критерій має стати одним із головних в оцінці професійної придатності спеціаліста.

2. Особистісна підготовка практичного психолога

Система організації підготовки практикуючого психолога, має включати такі рівні:

1) *світоглядний, що має на меті формування професійної свідомості майбутніх спеціалістів. Він повинен також забезпечити засвоєння норм, зразків, правил поведінки, стійкої системи цінностей, яка б відповідала професійному етикетові психолога;*

2) *професійний, спрямований на оволодіння необхідною системою знань, технологією практичної діяльності майбутнього психолога, формування його психологічної культури;*

3) *особистісний, мета якого – формування у студента професійно значущих якостей особистості, гуманістичної спрямованості, «діалогічності» як центрального її компонента, здатності до професійної ідентифікації.*

Найважливішим завданням є становлення особистісного «Я» майбутнього фахівця. Це тісно пов'язане з формуванням професійної культури, центральною ланкою якої є психологічна культура.

Психологічна культура, безумовно, передбачає високий рівень професійних знань. Найважливішою складовою психологічної культури особистості є **культура спілкування**. Діалог є найціннішим інструментом психолога, а діалогізм – найважливішою його професійною якістю. Важливою умовою успішного здійснення професійної діяльності психолога є **культура мислення**. Значущою складовою психологічної культури професіонала є **емоційна культура, яка лежить в основі моральності**. Психологові, який прагне досягти високої професійної культури, необхідні **постійний самоаналіз, усвідомлення власних дій та вчинків, самоспостереження, здатність вести безперервний внутрішній діалог**.

Професійна ідентифікація – це невід'ємна частина професійної самосвідомості особистості. Вона *передбачає прийняття провідних професійних ролей, цінностей та норм, наявність мотиваційних структур, котрі спонукають особистість до ефективної практичної діяльності*. Таким чином, проблема формування професійної ідентифікації тісно поєднана з механізмом особистісного росту (саморозвитку) студентів-психологів, який включає самопізнання (самодіагностику), самокорекцію, самоаналіз та самореабілітацію.

Провідні напрями (блоки) підготовки практичних психологів

Перший блок, підготовчий, розпочинається з диференціювання претендентів за рівнем їхньої професійної придатності до роботи з людьми та включає роботу з адаптації студентів до майбутньої професії.

Другим блоком професійної підготовки майбутніх практичних психологів є діагностичний, який передбачає оволодіння основами психодіагностики, подальше просування шляхом самопізнання.

Третій блок – це особистісно-професійна корекція. Його завданнями є проробка виявлених на діагностичному етапі особистісних проблем студентів, корекція та формування професійно значущих комунікативних умінь.

Четвертий блок, який завершує підготовку практикуючих психологів, – оволодіння прийомами професійної самореабілітації з метою відновлення внутрішнього балансу (цілісності «Я») після психотерапевтичної роботи з клієнтом.

4. Вимоги до атестації фахівців з практичної психології

Атестація фахівців

Актуальною є проблема створення державних стандартів та ліцензування спеціалістів. Останнє має включати тестування професійних знань та врахування практичної підготовки майбутніх психологів.

Атестація фахівців має бути багатоступеневою і повною мірою включати всі аспекти їхньої готовності до професійної діяльності. Центральним моментом тут є отримання диплома про вищу освіту з практичної психології. Разом із дипломом випускнику доцільно було б видавати посвідчення (сертифікат, ліцензію) про дозвіл практичної роботи у межах певної спеціалізації. Ці два документи відкривали б можливості для спеціаліста проводити практичну роботу в державному, приватному та суспільному секторах, мати індивідуальну практику в межах своєї спеціалізації.

Якщо фахівець порушує Етичний кодекс психолога або має рекламації по роботі, або практикує з іншого напрямку без відповідного дозволу (ліцензії), він може бути позбавлений права на роботу в галузі практичної психології. Такі питання можуть вирішувати тільки спеціальні комісії, що складаються з професійних психологів.

Підвищення кваліфікації також має супроводжуватися відповідною атестацією (переатестацією) фахівця. Для різних спеціальностей воно може бути різним.

Основні положення, які мають бути загальними умовами атестації фахівців з практичної психології

Перше: атестувати практичного психолога можуть тільки психологи.

Друге: у процесі атестації мають бути розглянуті мінімум два аспекти: зміст, методи і результати професійної діяльності фахівця; результати його навчання (підвищення кваліфікації).

Третє: атестації мають бути періодичними (інтервал один – п'ять років).

Четверте: для переходу на вищий щабель кваліфікації необхідно пройти відповідні курси.

Найдоцільнішим є створення міжвідомчих атестаційних комісій, у яких співпрацюють психологи державних установ і представники професійних психологічних організацій.

Практичне заняття

Тема: Професійна та особистісна підготовка практичного психолога

Питання для обговорення:

1. Обсяг знань практичного психолога.
2. Особистісна підготовка практичного психолога. Професійно важливі якості психолога.
3. Вимоги до змісту освіти фахівців з практичної психології та їх атестації.
4. Перевірка професіограм.

Методичні вказівки для студентів:

Студент має

- знати: приблизний перелік дисциплін, необхідних для професійної підготовки практичного психолога; професійно важливі якості фахівця з психології;
- вміти: складати професіограму практичного психолога.

Форми, види, методи роботи: робота з літературою та документами, складання професіограми практичного психолога та її захист, бесіда.

Самостійна робота:

*Розробити професіограму шкільного практичного психолога.
Для цього:*

- а). Опрацювати матеріал підручника з теми, звернувши увагу на змісті професійної та особистісної підготовки практичного психолога.
- б). Опрацювати статтю про складання професіограм типу «людина–людина».
- в). Прочитати статтю «Психолог» у словнику професій, наведеному у посібнику (Козловский О.В. Как правильно выбрать профессию: методики, тесты, рекомендации / О.В. Козловский. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2006. – С. 353–354).
- г). Познайомитися з літературою, звернувши увагу на опис професії психолога.
- д). Заповнити бланк професіограми, що додається.

Індивідуальне творче завдання:

Розробити план особистісного самовдосконалення шкільного практичного психолога. План оформити письмово.

Основна література:

1. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
2. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
3. Козловский О.В. Как правильно выбрать профессию: методики, тесты, рекомендации / О.В. Козловский. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2006. – С. 353–354.
4. Матвеев О. Людина–людина. Методичні рекомендації з профорієнтації / Матвеев О., Толпеко А., Жемера Н. // Директор школи. – №19. – 2001. – С. 13–15.
5. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
6. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.

ПРОФЕСІОГРАМА ШКІЛЬНОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ:

.....

ЗМІСТ ПРАЦІ:

.....

МЕТА ПРАЦІ:

.....

ПСИХОЛОГ ПОВИНЕН ЗНАТИ:

.....

ПСИХОЛОГ ПОВИНЕН УМІТИ:

.....

ВИМОГИ ДО:

а) НЕЙРОДИНАМІКИ –.....

б) ПСИХОМОТОРИКИ –.....

в) ПАМ'ЯТІ –.....

г) УВАГИ –.....

д) МИСЛЕННЯ –.....

є) МОВИ –.....

ж) ІНТЕЛЕКТУ –.....

з) ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ –.....

РИСИ ХАРАКТЕРУ ПСИХОЛОГА:

.....

Тема 3

ОСНОВНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Мета:

- навчальна: познайомити студентів із завданнями та змістом основних видів діяльності практичного психолога;
- розвиваюча: розвивати професійні навички;
- виховна: виховувати професійну спрямованість.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів денної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну підготовку до практичного заняття (письмові тези відповідей на питання для обговорення), участь в обговоренні питань під час практичного заняття, виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами, які з поважних причин не змогли взяти участі в активній роботі під час практичного заняття, обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійну розробку проекту інтерактивного заходу з психологічної просвіти чи профілактики.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів заочної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну роботу над питаннями практичного заняття (письмові тези відповідей на питання до практичного заняття), виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами (за бажанням), обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми.

Конспект лекції

Тема: Основні види діяльності практичного психолога

План

1. Психопрофілактична та просвітницька робота.
2. Психодіагностика.
3. Психокорекція.
4. Психологічне консультування.

Студент має

- знати: основні завдання та зміст основних видів діяльності практичного психолога;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Основна література:

1. Бітянова М.Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології / М.Р. Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
4. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
5. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.

Додаткова література:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология: учебник для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – Изд.8-е., перераб. и доп. – М.: Академический Проект; Трикста, 2005. – 496 с.
2. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе / М. Р. Битянова. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.
3. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / И.В. Вачков. – М.: Изд-во Москов. психол.-соц. ин-та, 2004. – 464 с.
4. Дубровина И.В. Рабочая книга школьного психолога / Дубровина И.В., Акимова М.К., Борисова Е.М. и др.; Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2004. – 347 с.
5. Карандашев В.Н. Психология: введение в профессию / В.Н. Карандашев. – М.: Смысл, 2000. – 288 с.
6. Немов Р.С. Психологическая служба в системе образования / Р.С. Немов // Психология. Кн. 2. Психология образования. – М.: Просвещение: Владос, 1994. – С. 415–426, гл. 28.
7. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога / Р.В.

- Овчарова. – 2-е изд., дораб. – М.: «Просвещение», «Учебная литература», 1996. – 352 с.
8. Осипова А.А. Общая психокоррекция: учебное пособие для студентов вузов / А.А. Осипова. – М.: ТЦ СФЕРА, 2005. – 512 с.
 9. Панок В.Г. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти) / В.Г. Панок, В.Д. Острова. – К.: «Освіта України», 2010. – 230 с.
 10. Пашнев Б.К. Планирование деятельности практическими психологами учреждений города / Б.К. Пашнев // Практична психологія та соціальна робота, № 2–3, 2003. – С. 25–27.
 11. Практична психологія в системі освіти: Питання організації та методики / За ред. В.Г. Панка. – К.: Либідь, 1995. – 204 с.
 12. Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К.М. Гуревича. – М.: Педагогика, 1981. – 232 с.
 13. Психолого-педагогическая профконсультация учащихся: Методические рекомендации / Под ред. Е.А. Климова. – Л., 1975. – 99 с.
 14. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности: Пособие для специалистов, работающих с персоналом. – М.: Изд. дом «Красная площадь», 1996. – 400 с.
 15. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие. В 2 кн. / Е.И. Рогов. – Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 383 с.
 16. Рудестам Н.М. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика / Н.М. Рудестам. – М.: ООО «Издательство АСТ», 1990. – 235 с.
 7. Словник-довідник психолога-консультанта / укл.: Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрюк, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок. – Чернівці, «Рута», 2010. – 200 с.
 17. Харькин В. Тренинги самооздоровления и самосозидания / В. Харькин, А. Гройсман. – М.: Магистр, 1996. – 196 с.
 18. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Н.И. Шевандрин. – 2-е изд. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 512 с.
 19. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання / Т.С. Яценко. – К.: Вища шк., 2004. – 679 с.

Основні види діяльності практичного психолога:

Психологічна просвіта: підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу, роз'яснення змісту роботи і завдань психологічної служби, викладання психологічних дисциплін у навчальних закладах.

Профілактика: систематична робота, спрямована на своєчасне попередження відхилень у розвитку особистості, виникненні конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, на запобігання створенню конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі.

Діагностика: соціальне психологічно педагогічне обстеження всіх учасників навчально-виховного процесу, моніторинг змісту та умов індивідуального розвитку дітей та підлітків, установлення психологічного діагнозу, визначення причин, що утруднюють розвиток та навчання.

Психологічна експертиза: визначення психічних якостей, здібностей та перспектив розвитку окремої особистості, структури та змісту спілкування в колективі для різних органів управління освітою, оцінка психологічно-педагогічної ефективності нових технологій навчання й виховання дітей, підлітків, молоді, оцінка суб'єктивної цінності навчання.

Психологічно-педагогічна корекція: здійснення психологічно-педагогічних заходів для усунення відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці, у міжособистісних та міжгрупових взаєминах, формування адекватної соціально корисної життєвої перспективи, подолання різних форм девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо.

Соціально-психологічна реабілітація: надання соціальної та психологічно-педагогічної допомоги дітям, підліткам, молоді, дорослим, що перебувають у кризовій життєвій ситуації, постраждали від соціальних, природних і технічних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси тощо, з метою адаптації до нових умов життєдіяльності, навчання, розвитку.

Психологічна прогностика: розробка, апробація та застосування моделей поведінки групи й особистості у різних умовах життєдіяльності, проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку дитини та складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп, міжгрупових взаємин та освітньої ситуації в регіоні, участь у плануванні освітньої політики.

Консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання й розвитку дітей і підлітків, допомога органам державного управління освітою в оцінці професійної придатності педагогічних та управлінських кадрів.

1. Психопрофілактична та просвітницька робота

Основними завданнями профілактичної та просвітницької діяльності шкільного психолога є:

- формування в педагогів та батьків потреби у набутті й використанні знань про психічний розвиток дітей на кожному віковому етапі з метою створення оптимальних умов для повноцінного психологічного й особистісного розвитку дітей; своєчасного попередження можливих порушень у становленні особистості та інтелекту;
- формування в учнів потреби у набутті та використанні психологічних знань для самопізнання, саморозвитку й самовдосконалення, а також для оптимізації взаємовідносин з іншими людьми.

Шкільна психологічна служба дбає про психологічну просвіту педагогів, учнів, батьків. Профілактична робота шкільного психолога загалом націлена на створення у школі таких умов навчання й виховання, які б сприяли психічному та особистісному розвитку учнів.

2. Психодіагностика

Протягом навчання дитини у школі практичний психолог має забезпечити психологічний супровід її розвитку, тобто здійснювати моніторинг наявними в його арсеналі методами та засобами.

Під моніторингом потрібно розуміти регулярне спостереження за показниками розвитку особистості та його умовами з метою запобігання відхилення від норм. Оскільки розвиток особистості відбувається внаслідок соціалізації індивіда, при розробці основних принципів моніторингу слід урахувувати те, що в дитинстві домінують соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність. У зрілому ж віці домінують особистісні новоутворення (світогляд, воля, життєва активність). Відповідно мають змінюватися й акценти моніторингу – з умов розвитку на якості та новоутворення особистості.

У компетенцію та обов'язки діяльності шкільного психолога входить виявлення особливостей психічного розвитку дитини, сформованості певних психологічних новоутворень, відповідності рівня розвитку знань, навичок та умінь, особистісних та міжособистісних новоутворень віковим орієнтирам та вимогам суспільства, визначення інтересів, здібностей учнів, виявлення психологічних причин різних ускладнень та проблем у навчанні та вихованні окремих учнів та груп учнів.

Мета шкільного психолога при проведенні психологічного дослідження – відповісти на конкретне питання, виявити причину певного психологічного явища. При цьому діагностика причин не самоціль, вона завжди підпорядкована головній задачі – розробці рекомендацій з розвитку тих чи інших здібностей дитини, подоланні ускладнень та порушень у розвитку тощо.

Психодіагностична процедура складається з таких етапів:

1. Запит психологу. 2. Визначення психологічної проблеми. 3. Вибір методу дослідження. 4. Психологічний діагноз. 5. Практичні рекомендації. Після цього проводиться психокорекція.

3. Психокорекція

Психологічна корекція являє собою тактовне втручання у процеси психічного і особистісного розвитку людини з метою виправлення відхилень у цих процесах і часто справляє вплив не лише на особистість, а й на її оточення, організацію життєдіяльності.

Важливими ознаками психологічної корекції є дискретність і орієнтація на вікові норми. *Дискретність означає вплив психолога на відносно незалежні конкретні складові внутрішнього світу людини.* Вплив здійснюється на основі теоретичних уявлень про норми перебігу пізнавальних та емоційних процесів, про норми цілеутворення в тому чи іншому віковому періоді. *Орієнтація на вікові норми визначає контингент корекційного впливу (переважно діти, підлітки, юнацтво) та використання психодіагностичних методик.*

Завдання психологічної корекції формулюються залежно від свого адресату – дитини з аномальним розвитком чи особистості, яка має певні відхилення і труднощі в межах психологічної норми. Вони також визначаються змістом корекційної роботи: корекція розумового розвитку; корекція емоційного розвитку; корекція та профілактика невротичних станів, неврозів. Існують різні недоліки

характеру, які підлягають психокорекції. Вони привертають увагу оточуючих і часто є предметом їхньої турботи.

Основними етапами психокорекційної роботи є:

1. Діагноз; 2. Прогноз; 3. Створення психологічно-педагогічної корекційної програми. 4. Виконання корекційної програми та аналіз її ефективності.

4. Психологічне консультування

Консультативна діяльність соціально-психологічної служби за своїми завданнями стоїть близько до просвітницької та профілактичної і є однією з важливих форм їх проведення. Разом із тим консультування – це специфічний вид практичної роботи психолога.

У вітчизняній психології загальноприйнятим є розуміння психологічного консультування як психологічної допомоги здоровим людям у складній життєвій ситуації. У галузі вікової та педагогічної психології поняття "психологічне консультування" найчастіше трактується як вид психологічної допомоги, який має діагностично-рекомендаційний характер і є засобом підвищення психологічної компетентності педагогів і батьків. Основною метою психолога, що проводить консультацію, є допомога клієнтові в усвідомленні його проблеми та в пошуку шляхів і способів її якнайскорішого розв'язання.

Практичне заняття

Тема: Діяльність практичного психолога

Питання для обговорення:

- 1. Психологічна просвіта та профілактика, їх завдання та основні форми.*
- 2. Психодіагностика, її основні етапи та методи.*
- 3. Психокорекція, її основні принципи та напрями.*
- 4. Психологічне консультування, його завдання, принципи та види.*
- 5. Захист власних розроблених проектів інтерактивних заходів з психологічної просвіти чи профілактики.*

Методичні вказівки для студентів:

Студент має

- знати: основні види роботи шкільного психолога;

- **вміти:** застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, розробляти заходи з психологічної просвіти та профілактики.

Форми, види, методи роботи: робота з літературою, бесіда, підготовка та захист проекту інтерактивного заходу з психологічної просвіти чи профілактики.

Самостійна робота:

Розробити інтерактивний захід з психологічної просвіти чи профілактики, де передбачити контингент учасників, місце і час проведення, обладнання і оформлення, хід, зміст, можливі результати;

або написати реферат, який за змістом являє собою лекцію для учнів або їх батьків з питань психологічної просвіти чи профілактики.

Щоб розробити захід чи написати текст лекції студент

- має засвоїти основні види діяльності шкільного практичного психолога, зокрема такий вид роботи як психологічна просвіта та профілактика, а також такий напрямок роботи як робота з батьками учнів;
- ознайомитись з методичною літературою, яка характеризує види діяльності шкільного практичного психолога, зокрема психологічну просвіту та профілактику, роботу з батьками учнів;
- при можливості ознайомитись з психолого-педагогічною практикою – відвідати відповідний захід чи прослухати відповідну лекцію.

Робота має бути акуратно виконана і відповідно оформлена на аркушах А4.

Індивідуальне творче завдання:

Відвідати та проаналізувати просвітницько-профілактичний захід, проведений у загальноосвітньому закладі. Аналіз оформити письмово.

Основна література:

1. Бітянова М.Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології / М.Р. Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге

вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.

3. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
4. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.

Додаткова література:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология: учебник для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – Изд.8-е., перераб. и доп. – М.: Академический Проект; Трикста, 2005. – 496 с.
2. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / И.В. Вачков. – М.: Изд-во Москов. психол.-соц. ин-та, 2004. – 464 с.
3. Дубровина И.В. Рабочая книга школьного психолога / Дубровина И.В., Акимова М.К., Борисова Е.М. и др.; Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2004. – 347 с.
4. Осипова А.А. Общая психокоррекция: учебное пособие для студентов вузов / А.А. Осипова. – М.: ТЦ СФЕРА, 2005. – 512 с.
5. Психолого-педагогическая профконсультация учащихся: Методические рекомендации / Под ред. Е.А. Климова. – Л., 1975. – 99 с.
6. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие. В 2 кн. / Е.И. Рогов. – Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 383 с.
7. Рудестам Н.М. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика / Н.М. Рудестам. – М.: ООО «Издательство АСТ», 1990. – 235 с.
8. Словник-довідник психолога-консультанта / укл.: Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрюк, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок. – Чернівці, «Рута», 2010. – 200 с.
9. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Н.И. Шевандрин. – 2-е изд. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 512 с.
10. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання / Т.С. Яценко. – К.: Вища шк., 2004. – 679 с.

Тема 4

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Мета:

- навчальна: познайомити студентів з особливостями, формами і методами роботи шкільного психолога з учнями та їх батьками;
- розвиваюча: розвивати вміння аналізувати навчальний матеріал;
- виховна: виховувати професійну спрямованість та компетентність.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів денної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну підготовку до практичного заняття (письмові тези відповідей на питання для обговорення), участь в обговоренні питань під час практичного заняття, виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами, які з поважних причин не змогли взяти участі в активній роботі під час практичного заняття, обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, підготовку звіту про роботу практичного психолога з основними категоріями «важких дітей».

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів заочної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну роботу над питаннями практичного заняття (письмові тези відповідей на питання до практичного заняття), виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами (за бажанням), обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми.

Конспект лекції

Тема: Особливості діяльності практичного психолога в системі освіти

План

1. Особливості роботи психолога з учнями різного віку та їх

батьками.

2. Психологічні методи, що застосовуються в роботі з учнями та їх батьками.
3. Дієвість активних методів роботи з батьками.

Студент має

- знати: особливості, форми і методи роботи шкільного психолога з учнями різного віку та їх батьками;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Основна література:

1. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: Навч. посіб. / С.В. Васьківська – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
2. Дубровина І.В. Рабочая книга школьного психолога / Дубровина І.В., Акімова М.К., Борисова Е.М. и др.; Под ред. І.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2004. – 347 с.
3. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
4. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
5. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
6. Руководство практического психолога. Психологическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы / Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Академия, 1995. – 170 с.
7. Семья в психологическом консультировании / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
8. Сиротюк А.Л. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью. Диагностика, коррекция и практические рекомендации родителям и педагогам / А.Л. Сиротюк. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 128 с.
9. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов (комплексная психологическая коррекция) / А.С. Спиваковская. – М.: ТЦ Сфера, 1988. – 368 с.

Психологічне консультування батьків учнів

Спілкування психолога з батьками школярів, як правило, має епізодичний характер. Але воно є складовою виховних умов, в яких перебуває дитина, і необхідне для надання своєчасної психологічної допомоги учасникам виховного процесу. В період шкільного дитинства сім'я суттєво впливає на психічний та соціальний розвиток учня.

Батьки здебільшого не мають спеціальної психологічної або педагогічної освіти. Проте питання виховання дітей, техніки налагодження стосунків у сім'ї, взаєморозуміння дорослих і дітей, аналіз почуттів – це дуже цікавить батьків. Відтак приведення їхніх знань та навичок до певної системи потребує значної уваги всього педагогічного складу школи. Що ж до шкільного психолога, то робота з сім'ями учнів має становити окремий важливий напрям його професійної діяльності.

Найбільш поширеним видом роботи шкільного психолога в цьому напрямі є консультування батьків. Воно може бути організоване по-різному залежно від місцевих умов, рівня кваліфікації спеціаліста, його планів, наявності споріднених служб (юридична, медична, педагогічна, сексологічна, сімейна консультації...).

Головним завданням сімейного консультування є максимальне сприяння батькам у вихованні дитини. Це передбачає передусім оптимізацію батьківських, подружніх та родинних взаємин, допомогу батькам у кращому розумінні вікових психічних змін дитини, мотивів учинків оточуючих, установок та ціннісних орієнтацій одне одного. Психолог має налаштовувати батьків на спільне з дитиною розв'язання проблем особистісного розвитку та співжиття, на спільне з учителем і дитиною подолання труднощів навчання, шкільних та міжособистісних конфліктів.

Психологічний смисл консультування полягає у допомозі батькам самотійно вирішувати проблеми спілкування з дітьми та накопичувати досвід вирішення подібних проблем. Важливою психологічною умовою ефективності консультування є активізація внутрішніх потенцій батьків, їхньої потреби у розумінні дитини, бажання допомогти собі, своїй сім'ї, дитині у налагодженні оптимальних тільки для даної сім'ї стосунків притаманними їй засобами.

В умовах школи консультації проводяться в окремому приміщенні у заздалегідь визначений зручний для обох сторін час. Слід подбати про належну інформованість батьків щодо часу консультацій. Це можуть бути об'яви у школі, на дверях кабінету психолога, повідомлення на батьківських зборах, по шкільному радіо, через щоденники учнів тощо.

Консультації проводяться тільки індивідуально (з сім'єю або одним із членів родини) з дотриманням умов нерозголошення подробиць і результатів опитування, а також авторства відповідей. У журналі поточної роботи чи у загальному журналі психолог має фіксувати прізвища батьків, їхнє ім'я та по-батькові, прізвище, ім'я та вік дитини, клас, час проведення консультації, основний зміст бесіди, відомості про призначення нової зустрічі. У звітних матеріалах відображається загальна чисельність батьків, проблеми, що опрацьовувались, основні питання змісту бесід та ін.

Періодичність консультацій залежить від частки цієї форми роботи у загальній роботі психолога. Як правило, у загальноосвітній школі психологічне консультування батьків посідає майже останнє місце у переліку інших видів робіт і відбувається перед батьківськими зборами чи після них. В ідеалі кожна сім'я має відвідати шкільного психолога принаймні двічі на рік.

Консультація частіше відбувається у формі індивідуальної бесіди. На її успішність впливає багато факторів, серед яких першим є *позитивне ставлення батьків до діяльності психолога.*

Консультативна бесіда умовно поділяється на три частини.

Перша — *початок бесіди*, коли психологові слід познайомитись, представитись, спитати про успіхи дитини у навчанні, про поведінку вдома чи в колі товаришів. У деяких випадках доцільно почати зі спостережень поведінки дитини в школі, її становища в колективі, ознайомити з результатами тестування або опитів. Початковий етап має завершуватися встановленням "діагнозу" батьківсько-дитячих стосунків.

Основна частина бесіди — *власне надання консультації*. Тут застосовуються деякі способи активізації уваги, мислення та мовного відгуку дорослих. Передусім це форма запитань психолога. Вони можуть бути уточнюючими (уточнення останнього висловлення чи висновку за результатом фактів), рефлексивними («Так?», «Ви вважаєте, краще так?», «Вам неприємно це чути, так чи не так?»), допоміжними (стосовно обставин життя, виховання тощо),

запитаннями на знання (тестові запитання), проханнями виконати певну дію тощо. У свою чергу психолог відповідає на запитання батьків. Його відповіді мають бути змістовними, коректними, стислими. У ході бесіди нерідко постає необхідність привернення уваги співрозмовника до якихось не помічених раніше явищ, висловлювань, дій, результатів тестування чи анкетування. Це робиться з повагою до людини, тактовно. Взагалі весь процес спілкування має бути конструктивним. Тільки у такий спосіб можна заохотити батьків до вдосконалення стосунків з дитиною, спонукати до цього відповідні душевні сили.

Іноді батьки приходять на консультацію з дитиною. Це ще один привід для спостереження їхніх взаємин, для залучення сім'ї до співпраці із психологом. Проте консультативна частина бесіди має проходити без дитини (її слід відправити погуляти, чимось зайняти – або ж психолог дає свої висновки у письмовій формі чи призначає інший час для бесіди).

У кінці бесіди застосовуються прийоми кращого запам'ятовування та розуміння (повторення, нагадування) основних положень рекомендацій або висновків бесіди, натяки, короткі підсумкові аргументації, застереження, вказівки, пропозиції, побажання, інструкції. На цьому консультація завершується. Головне, щоб співрозмовники розсталися добрими друзями із бажанням подальшого спілкування.

Консультативна бесіда проходитиме успішніше, якщо психолог достеменно знатиме наявний стан взаємин дорослих і дітей у сім'ї. Для цього використовуються різні опитувальники, анкети, інтерв'ю.

Під час бесіди слід натякнути, якщо це необхідно, на недостатню чи надмірну увагу до дитини, навести приклади різноманітного спілкування з підлітком на теми дозвілля, спільних сімейних справ, захоплень тощо. Психологові обов'язково треба уважно вислухати батьків та знайти в їхній розповіді те, за що можна похвалити, чим особливо зацікавитись. Це необхідно для подальших рекомендацій щодо корекції того чи іншого стилю виховання. Значну увагу треба приділити переконанню батьків у необхідності спостереження за почуттями підлітка, його потребами, емоційним станом, здоров'ям, проявами характеру, що окреслює діапазон вимог до нього, тих чи інших заборон тощо.

За допомогою опитувальників можна встановити причини відхилень у процесі виховання в сім'ї. Це можуть бути відхилення у

сприйманні особистості дитини, подружні непорозуміння, винесені у сферу стосунків з дитиною, надмірне розширення батьківських почуттів, емоційна та моральна невідповідність батьків до виховання, надмірна заклопотаність процесом виховання, виховна невпевненість батьків, нестійкість стилю виховання та ш.

Діагностика за даною методикою дає змогу в короткий час отримати дані про особливості виховання дитини у сім'ї, ставлення до неї батьків, про стан сімейних взаємин. Будь-які відхилення у процесі взаємодії батьків та дітей, тенденції до дисгармонії у стосунках тощо виражаються певними значеннями відповідних шкал методики, а поглиблений аналіз результатів обробки даних дає змогу встановити причину цих відхилень.

Таким чином, робота шкільного психолога зі сприяння батькам у вихованні дитини оформлюється у певну технологію, яка передбачає насамперед усебічне вивчення дитини, спілкування з усіма учасниками виховного процесу, надання рекомендацій батькам та, в разі необхідності, подальшу роботу з ними з метою коригування родинних взаємин.

У цілому ж, психологічне консультування відіграє важливу роль у діяльності практичного психолога.

Практичне заняття

Тема: Шкільний психолог, учні та їх батьки

Питання для обговорення:

1. Врахування вікових, типологічних та індивідуальних особливостей учнів у роботі практичного психолога.
2. Особливості роботи психолога з батьками учнів.
3. Основні завдання сімейного консультування.
4. Робота психолога з батьками „важких” учнів.
5. Заслуховування звітів про роботу практичного психолога з основними категоріями „важких дітей”.

Методичні вказівки для студентів:

Студент має

- знати: особливості, форми і методи роботи шкільного психолога з учнями різного віку та їх батьками;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, аналізувати навчальну літературу, складати звіти.

Форми, види, методи роботи: робота з теоретичним матеріалом, складання звіту про роботу практичного психолога з основними категоріями «важких дітей» та його захист, бесіда.

Самостійна робота:

Визначити напрямки, форми і методи роботи шкільного практичного психолога з «важкими дітьми», скласти звіт.

Для цього:

- а). Уважно прочитати текст посібника.
- б). Передивитись додаткову літературу.
- в). Зробити конспект у зошиті для практичних робіт за такими

запитаннями:

1. Психологічні критерії виділення «важких» дітей.
2. Робота психолога з дезадаптованими дітьми.
3. Робота з дітьми, які вимагають медичної допомоги.
4. Робота з педагогічно занедбаними дітьми.
5. Робота з дітьми з низьким рівнем успішності.

Індивідуальне творче завдання:

Розробити методичні поради-рекомендації батькам «важких» учнів: «Про що повинні пам'ятати батьки» (самостійно обрати певний вік учнів).

Методичні поради-рекомендації оформити письмово.

Основна література:

1. Дубровина И.В. Рабочая книга школьного психолога / Дубровина И.В., Акимова М.К., Борисова Е.М. и др.; Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2004. – 347 с.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
3. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
4. Семья в психологическом консультировании / Под. ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
5. Сиротюк А.Л. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью. Диагностика, коррекция и практические рекомендации родителям и педагогам / А.Л. Сиротюк. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 128 с.

Тема 5

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Мета:

- навчальна: познайомити студентів з основними принципами Етичного кодексу психолога;
- розвиваюча: розвивати уміння аналізувати навчальний матеріал;
- виховна: виховувати професійну спрямованість.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів денної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну підготовку до практичного заняття (письмові тези відповідей на питання для обговорення), участь в обговоренні питань під час практичного заняття, виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами, які з поважних причин не змогли взяти участі в активній роботі під час практичного заняття, обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне опрацювання документа: «Етичний кодекс психолога», складання звіту про конкретні моральні норми, що регулюють дії практичного психолога в різних соціальних ситуаціях.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів заочної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну роботу над питаннями практичного заняття (письмові тези відповідей на питання до практичного заняття), виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами (за бажанням), обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне опрацювання документа: «Етичний кодекс психолога».

Конспект лекції

Тема: Морально-етичні принципи діяльності практичного психолога

План

1. Поняття про професійний етичний кодекс практичного психолога.
2. Основні принципи Етичного кодексу психолога.
3. Конкретні моральні норми, що регулюють дії практичного психолога в різних соціальних ситуаціях.

Студент має

- знати: морально-етичні принципи діяльності шкільного психолога;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Основні документи та література:

1. Етичний кодекс психолога. Прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві // Практична психологія та соціальна робота. – № 4, 1998.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
4. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
5. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
6. Словник-довідник психолога-консультанта / укл.: Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок. – Чернівці, «Рута», 2010. – 200 с.

1. Поняття про професійний етичний кодекс практичного психолога

Ефективність роботи практичного психолога значною мірою залежить від дотримання ним правил і норм професійної етики. Особливо це стосується шкільної практики, адже багато особистісних процесів, які протікають в учнів у цей період, мають незворотний характер. Шкільний психолог має справу з найтоншим об'єктом –

внутрішнім світом дитини, підлітка. Його покликання – захищати інтереси школяра, сприяти розвиткові його особистості. І тут, звичайно, ніяк не обійтися без чітко окреслених меж, в яких контакти психолога з усіма учасниками навчально-виховного процесу залишаються теплими, бажаними, цілющими.

На жаль, далеко не всі проблеми, з якими стикається практикуючий психолог у школі, мають однозначне тлумачення і можуть бути точно регламентовані. Досить часто самі лише почуття та інтуїція підказують психологові найбільш правильне рішення в тій чи іншій ситуації або застерігають його від поспішних і помилкових учинків. Отож суттєво важливе значення мають індивідуальна етична свідомість психолога, його почуття відповідальності, професійна компетентність, особисті моральні властивості.

Шкільні психологи завжди повинні дотримуватися професійних етичних принципів і не дозволяти іншим впливати на себе з метою порушити ці принципи. Щоб уникнути таких неоднозначних ситуацій і сприяти більш ефективній діяльності психолога в системі освіти, *у 1990р. був прийнятий Етичний кодекс психолога.*

Етичний кодекс насамперед передбачає застосування таких загальних етичних принципів: повага до особистості, захист людських прав, почуття відповідальності, чесність та відвертість стосовно клієнта, обережність щодо використання методів і процедур, професійна компетентність, твердість у досягненні мети втручання, наукове обґрунтування останнього. Тобто мова йде про те, що всі люди мають право на особисту недоторканність та на її непорушність. Тому психологи повинні проявляти особливу обережність в тих аспектах своєї роботи та натури, які можуть бути загрозою особистій недоторканності клієнта.

Психологи працюють на підставі наукових знань та набутого досвіду з метою поглибити уявлення людей про себе, сприяти самовизначенню особистості, покращити умови життя і навчання підростаючого покоління, зменшити кількість конфліктів і стресових ситуацій у школі. Щоб досягти цього, вони *мають бути обізнаними з новими науковими й професійними дослідженнями у своїй галузі, постійно підвищувати власну компетентність.* Але цього не досить. Справа в тому, що психолог, котрий практикує в системі освіти, повинен усвідомлювати свої сильні й слабкі сторони, щоб реально оцінити, які завдання він може взяти на себе, а які ні. Слід також пам'ятати про те, що жодний кодекс не в змозі охопити всі можливі

ситуації і дати рецепти поведінки професіонала, тому в своїй діяльності він повинен керуватися передусім глибоким психологічним розумінням суті різноманітних явищ, їх взаємозв'язків і взаємозумовленості, особливостей поведінки всіх учасників навчально-виховного процесу, а головне — позитивною рефлексією власних дій і вчинків, котрі мають бути підкорені головній меті психологічної служби в школі — сприяти всебічному розвиткові особистості школяра, підвищувати психологічну готовність дітей до життя та праці.

Усе це дає змогу визначити **головний етичний принцип**, який має пронизувати всю професійну діяльність практикуючих психологів. Він був установлений ще Гіппократом стосовно лікарської етики – **«Не зашкодь!»** Цій заповіді мають підпорядковуватися всі інші морально-етичні норми, до неї .всякчас повинні «приміряти» свої дії та вчинки практичні психологи, в якій би сфері вони не працювали.

2. Основні принципи Етичного кодексу психолога

Відповідальність. Компетентність. Благополуччя клієнта, обстежуваного. Конфіденційність. Морально-позитивний ефект дослідження. Кваліфікована пропаганда психологічних знань. Професійна кооперація.

3. Конкретні моральні норми, що регулюють дії практичного психолога в різних соціальних ситуаціях

Для конкретного уявлення про застосування морально-етичних принципів у діяльності шкільних психологів доречно розглянути найбільш типові випадки. І тут знову-таки слід нагадати, що психолог системи освіти має справу з особливим контингентом і специфічним процесом взаємовідносин, які складаються в ході навчально-виховного процесу. Тому він повинен чітко усвідомлювати необхідність бути об'єктивним та обережним у будь-яких ситуаціях, особливо коли його залучають до розгляду конфліктів між учителями та учнями. Безумовно, що передусім шкільний психолог повинен захищати інтереси дитини, але, як зазначає І. Дубровіна, не всі загалом, а лише ті, що сприяють продуктивному розвиткові її особистості. Крім того, щоб судити про те, що і як захищати, потрібно добре знати ці інтереси. З іншого боку, в таких випадках може виникнути думка, що шкільний психолог стоїть між учнем і

вчителем у ролі єдиного захисника інтересів дітей. Це не зовсім так. Досвід показує, що найбільший успіх досягається тоді, коли психолог не протиставляє свої дії вчителям, а, навпаки, намагається познайомити їх з інтересами і проблемами учнів, а потім спільно з ними розробляє психологічно-педагогічну технологію розвитку цих інтересів або їх корекцію. До того ж досить часто без конкретної участі вчителя в цій технології ніяк не обійтись, а іноді саме тільки вчитель і виступає активним провідником корекційного процесу.

Часом трапляються ситуації, коли самі вчителі звертаються до психолога з проханням оцінити ті чи інші дидактичні методи чи якісь педагогічні заходи. Тут на допомогу психологові має прийти принцип компетентності. У жодному випадку не слід намагатися будь-що надати пораду вчителю з питань, які є поза межами психологічної компетенції. Але, з іншого боку, психолог не повинен дозволяти педагогам брати на себе турботу втручатися у вибір методів, які він використовує. Подібні ситуації мають розв'язуватися в атмосфері коректності й тактовності.

До дії принципу компетентності слід віднести й ситуації, коли психолог не в змозі точно встановити причини відхилень у навчанні та поведінці учня. Тоді йому необхідно зачекати з висновками та рекомендаціями і продовжувати пошук адекватних засобів психологічного аналізу. Тут найбільш доречно у ненав'язливій формі спостерігати за цим учнем і водночас знайомитися з об'єктивними умовами його життя, оскільки причини девіантної поведінки часто лежать поза межами власне психологічних факторів розвитку (низький матеріальний рівень сім'ї, специфічні економічно-географічні умови оточення, природжені патології тощо). Якщо до такої дитини будуть застосовуватися психокорекційні методи, це може спричинити негативні наслідки. У такому випадку психолог має діяти іншим чином: звернутися до відповідних організацій з конкретними науково обґрунтованими пропозиціями щодо вирішення проблеми та вимагати реальної допомоги у своїй роботі.

Трапляються випадки, коли учень, з яким необхідно проводити психокорекційну роботу, не бажає спілкуватися з психологом, уникає зустрічей з ним. Тут психолог має проявити наполегливість, причому в край тактовній і ввічливій формі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей даної дитини. Обов'язковою умовою успішного розв'язання проблеми є залучення авторитетних для даного учня вчителів, товаришів та його батьків.

Багато неприємних ситуацій виникає у зв'язку з розголошенням даних психологічного обстеження. Психологам слід постійно пам'ятати, що на побутовому рівні фізичні хвороби вважаються нещастям, яке не залежить від людини, тоді як психічні відхилення пов'язуються саме з особистісними недоліками, винуватцем яких є сама людина або її близькі родичі. Отож і приходять до школи батьки зі скаргами на те, що психолог сказав про якісь особисті недоліки їхньої дитини або критикував їхню манеру сімейного виховання. Неважко зрозуміти, що від цього падає авторитет не тільки даного психолога, а й узагалі психологічної служби як такої.

Таким чином, слід наголосити, що з *етичного боку від шкільного психолога вимагається передусім глибоке розуміння суті навчально-виховного процесу, особливостей поведінки та взаємовідносин усіх його учасників.*

Практичне заняття

Тема: Основні принципи Етичного кодексу психолога

Питання для обговорення:

1. Необхідність прийняття Етичного кодексу психолога.
2. Відповідальність та компетентність.
3. Захист інтересів клієнта та конфіденційність.
4. Етичні правила психологічних досліджень.
5. Кваліфікована пропаганда психології.
6. Професійна кооперація.
7. Заслуховування звітів про конкретні моральні норми, що регулюють дії практичного психолога в різних соціальних ситуаціях.

Методичні вказівки для студентів:

Студент має

- знати: морально-етичні принципи діяльності практичних психологів;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Форми, види, методи роботи: робота з документом, обговорення основних положень, написання і виступ зі звітом про конкретні моральні норми, що регулюють дії практичного психолога в різних соціальних ситуаціях, бесіда.

Самостійна робота:

Навести приклади роботи практичного психолога та визначити конкретні моральні норми, що регулюють його дії в різних соціальних ситуаціях, скласти звіт.

Для цього:

а). Зустрітися із шкільним практичним психологом, розпитати його про конкретні робочі ситуації, пригадати їх з власного досвіду навчання у загальноосвітній школі

або самому їх змодельовати (всього 2-3 ситуації).

б). Проаналізувати дії психолога в конкретних соціальних ситуаціях.

в). Визначити конкретні моральні норми, що регулюють дії психолога в конкретних соціальних ситуаціях.

г). Описати ситуації і дії психолога, назвавши конкретні моральні норми, що їх регулюють, у зошиті для практичних робіт.

Індивідуальне творче завдання:

Зустрітися з шкільним практичним психологом, провести бесіду і написати звіт, в якому навести конкретні приклади роботи практичного психолога з батьками учнів та визначити конкретні моральні норми, що регулюють його дії в різних соціальних ситуаціях. Звіт оформити письмово.

Основні документи та література:

1. Етичний кодекс психолога. Прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві // Практична психологія та соціальна робота. – № 4, 1998.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
4. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.

ДОКУМЕНТАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ НАД ТЕМОЮ

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА

На I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві прийнято Етичний кодекс психолога. Цей нормативний акт є гарантом високопрофесійної, гуманної, високоморальної діяльності психологів України, здійснюваної залежно від спеціалізації та сфери їхніх інтересів.

Даний Кодекс є сукупністю етичних норм, правил поведінки, що склалися у психологічному співтоваристві й регулюють його життєдіяльність. Об'єктом досліджень і впливу психологів є внутрішній світ особистості, тому їхні контакти з іншими людьми повинні бути теплими, доброзичливими, цілющими.

Етичний кодекс сприяє більш успішному здійсненню психологами своєї професійної діяльності. Зокрема, шкільним і вузівським психологам допомагає у підвищенні ефективності навчання і виховання учнів та студентів; психологам у галузі охорони здоров'я – у виконанні функцій, пов'язаних із профілактикою захворювань, лікуванням, реабілітацією пацієнтів; психологам у сфері державного управління – у психологічному забезпеченні загального і галузевого управління.

Заснована Товариством психологів України Комісія з етики проводить роботу, спрямовану на правильне тлумачення психологами Етичного кодексу, здійснює контроль за його додержанням, забезпечує формування у психологів сприйняття цього кодексу як зобов'язання перед громадськістю, як одного з важливих актів чинного законодавства.

I. Відповідальність

1.1. Психологи несуть особисту відповідальність за свою роботу.

1.2. Психологи повинні всіляко запобігати і не допускати антигуманних наслідків у своїй професійній діяльності.

1.3. Психологи повинні утримуватися від будь-яких дій чи заяв, що загрожують недоторканості особи; не мають права використовувати свої знання і становище з метою приниження людської гідності, пригнічування особистості або маніпулювання нею; несуть відповідальність за додержання пріоритету інтересів людини.

1.4. На психологів покладається відповідальність за надійність використовуваних методів та програмного забезпечення, валідність обробки даних досліджень, у тому числі і тих, які проводяться з використанням комп'ютерних технологій.

1.5. Психологи застосовують лише ті знання, якими вони володіють відповідно до своєї кваліфікації, повноважень і соціального статусу.

II. Компетентність

2.1. Психологи постійно поповнюють свої знання про нові наукові досягнення в галузі їхньої діяльності, беруться за розв'язання тільки тих завдань, які належать до сфери їхньої компетенції. У разі непосильності завдання психологи передають його іншому досвідченому фахівцеві або допомагають людині, яка звернулася за підтримкою, налагодити контакт з професіоналами, що можуть надати адекватну допомогу.

2.2. Психологи не застосовують методів і процедур, не апробованих центральними органами Товариства психологів України. У тих випадках, коли психологічні методики лише проходять випробування (з дозволу контрольних органів Товариства), психологи, проводячи експеримент з обмеженим контингентом досліджуваних, попереджають їх про застосування неперевіраних методів і технічних пристроїв або про свій недостатній рівень оволодіння ними.

2.3. Психолог публікує під своїм ім'ям лише ту працю, яка повністю виконана ним самим або містить істотний власний внесок; недопустима публікація з метою особистої, матеріальної вигоди недостатньо підготовлених праць, невалідизованих методик, а психолог не може виконувати практичної роботи, не маючи належної кваліфікації та досвіду.

2.4. Психолог прагне до адекватних знань про свої індивідуальні якості та особливості і визначення меж власних професійних можливостей. Особисті психологічні проблеми (які негативно впливають на якість виконання обов'язків) можуть бути показником професійної непридатності і мають якомога швидше коригуватися та розв'язуватися психологом.

III. Захист інтересів клієнта

3.1. Психологи суворо дотримуються принципу добровільної участі клієнта в обстеженнях. Під час роботи з дітьми, пацієнтами з

тяжкими психічними розладами (тобто у крайніх випадках) допускаються відхилення від принципу добровільності, але в межах законодавчих норм; обов'язком психолога є намагання налагодити з клієнтом співробітництво. Психологи утримуються від непотрібних лікувань клієнта.

3.2. Психологи, вступаючи у контакт з особами, для яких він є обов'язково-примусовим (наприклад, у разі проведення психологічної експертизи), не мають права змушувати клієнта повідомляти відомості поза його волею, не можуть вживати примусових заходів для одержання даних, крім випадків, коли така інформація сприятиме безпеці оточення або самого клієнта.

3.3. Психологи не беруть участі в діях, спрямованих проти свободи особи. Вони не мають права змушувати клієнта розповідати про свою життєву філософію, політичні, релігійні чи етичні переконання, не повинні вимагати, відмовитися від них.

3.4. Психологи беруть на себе професійну відповідальність за кваліфіковане обстеження, консультування, лікування. Вони домовляються про терміни завершення своєї діяльності або доцільність направлення клієнта до іншого компетентного спеціаліста. Відповідальність з психолога знімається, якщо він упевнився, що інший спеціаліст узяв відповідальність за клієнта на себе.

3.5. Психологи не мають матеріальних або особистих привілеїв, не можуть використовувати свої знання і становище, довірливе ставлення і залежність клієнта у власних корисливих інтересах. У тих випадках, коли послуги є платними, про фінансові умови домовляються заздалегідь; не встановлюється додаткова оплата за консультації і не береться плата з тих, кого психолог навчає або збирається екзаменувати. Якщо клієнт може отримати психологічну допомогу безкоштовно або меншим коштом в іншого фахівця, то психолог інформує про це клієнта.

3.6. Психолог уникає встановлення неофіційних взаємин із клієнтом і якщо це може стати на перешкоді проведенню діагностичної, консультаційної і корекційної роботи з ним. Між психологом і клієнтом не повинно бути статевої близькості у період, коли психолог несе відповідальність за нього.

3.7. Психолог має право вирішувати, на якому етапі консультування або лікування можна дати об'єктивний професійний висновок, а у випадках, коли він не може діяти в інтересах клієнта,

роз'яснює йому і батькам (опікунам, піклувальникам) реальний стан справ.

3.8. Висновок за результатами проведеного обстеження чи лікування робить сам психолог, він не може перекладати це на інших. Психолог повинен чітко і однозначно формулювати висновок, так щоб його можна було правильно зрозуміти і використати отримані дані на користь клієнта.

3.9. Психолог не робить висновків і не дає порад, не маючи достовірних знань про клієнта або ситуацію, в якій він перебуває. У звіті (висновку) психолога має міститися лише необхідна і водночас достатня, що відзначається цілковитою надійністю результатів, інформація для роз'яснення поставленого завдання, вказуватися межі здійснюваних досліджень, характер виявлених симптомів – постійний чи тимчасовий.

3.10. Психолог у доступній формі повідомляє обстежуваному про поставлений діагноз і методи та засоби допомоги. При цьому він зобов'язаний обачливо і обережно висловлюватися щодо виявлених патологій у психічному стані клієнта. Психолог обов'язково попереджає про те, хто і для чого може використати ці дані; він не може приховувати від людини, які офіційні рішення можуть бути винесені на підставі висновку.

Психолог уповноважений особисто запобігати некоректному і неетичному використанню результатів досліджень і повинен виконувати цей обов'язок незалежно від посадової субординації.

IV. Конфіденційність

4.1. Психолог зобов'язаний додержуватися конфіденційності у всьому, що стосується взаємин з клієнтом, його особистого життя і життєвих обставин. Виняток становлять випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для клієнта та інших людей, і психолог зобов'язаний поінформувати тих, хто може надати кваліфіковану допомогу.

Конфіденційності можна не додержуватись, якщо клієнт просить або згоджується, аби в його інтересах інформацію було передано іншій особі.

4.2. Психолог не збирає додаткових відомостей про обстежуваного без його згоди і задовольняється лише тією інформацією, яка потрібна для виконання професійного завдання. Запис на магнітну стрічку і відеоплівку, фотографування і

занесення інформації про клієнта до комп'ютерних банків даних здійснюється тільки за згодою учасників.

4.3. Психолог зобов'язаний оберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностичної і корекційної роботи, додержуватись анонімності імені клієнта (наприклад, під час навчання, в публікаціях). Для демонстрації і прослуховування будь-яких матеріалів потрібен письмовий дозвіл людини, за чією згодою вони були написані; на вимогу клієнта матеріали негайно знищуються.

4.4. Документація роботи психологів повинна вміщувати лише професійно необхідні матеріали. До цих матеріалів, пов'язаних із конфіденційним змістом діяльності психологів, має виключатися доступ сторонніх осіб. У тих же випадках, коли психологи звертаються до інших фахівців, потрібно спеціально ознайомити їх із питаннями, що стосуються умов і терміну зберігання таких матеріалів, а також обмежень у використанні інформації про клієнта і попередити про міру відповідальності за недодержання конфіденційності.

4.5. Якщо психолог не в змозі надалі виконувати свої функції, він з'ясовує, чи потрібно зберігати матеріали (також і інформацію, занесену до комп'ютера). В разі потреби психолог повинен передати виконання покладених на нього функцій іншому фахівцеві.

4.6. Психолог інформує клієнтів про правила додержання конфіденційності. Смерть або зникнення обстежуваного не звільняє психолога від потреби зберігати професійну таємницю.

4.7. Психолог не передає методичних матеріалів особам, які не уповноважені здійснювати психологічну діяльність; не розкриває суті і призначення конкретної методики (за винятком доступних роз'яснень правоохоронним і судовим органам).

V. Етичні правила психологічних досліджень

5.1. Планування психологічних досліджень передбачає дотримання таких умов:

- визначення об'єкта дослідження;
- чітке й однозначне формулювання його мети і завдань;
- встановлення контингенту обстежуваних;
- прогнозування можливостей використання одержаних результатів – наприклад, оцінювання перспективи професійної успішності, формування спільного колективу, психологічного втручання тощо). Психолог самостійно вибирає методи роботи,

керуючись при цьому вимогами максимальної ефективності та наукової обґрунтованості.

5.2. Психолог забезпечує цілковиту надійність результатів, відповідає за рішення, які приймають офіційні особи на основі його висновків та рекомендацій, запобігає можливим помилкам у діяльності непрофесіоналів, котрі допомагають у роботі, але не ознайомлені з вимогами, що стосуються обмежень у використанні інформації про досліджуваних. Психолог несе відповідальність за правильне і доступне роз'яснення непрофесіоналам суті застосованих психологічних методів, а також за можливі антигуманні наслідки. Щодо психолога використовується принцип, аналогічний принципу презумпції невинності у судочинстві. Вина психолога в порушенні Етичного кодексу повинна бути доведена Комісією з етики Товариства психологів України.

5.3. Психолог зводить до мінімуму ризик ненавмисного негативного впливу на тих, хто бере участь в експерименті. Коли очікується, що дослідження або лікування може викликати у клієнта психогенну реакцію, психолог повинен отримати дозвіл Комісії з етики на проведення роботи з ним. Якщо умови експерименту потребують необізнаності досліджуваних з його суттю і результатами, психолог має пересвідчитися в тому, що це не завдасть шкоди жодному з учасників дослідження. Такі відомості можуть бути розкриті після завершення експериментальної програми.

5.4. Психолог заздалегідь інформує клієнтів про право відмовитися від участі в дослідженні. Коли ж попри це вони дають згоду взяти участь в експерименті, психолог має переконатися в тому, що таке рішення прийняте незалежно від нього або інших осіб (наприклад, батьків, опікунів, піклувальників, які наполягають пройти обстеження).

VI. Кваліфікована пропаганда психології

6.1. Психологи інформують науковців, учителів, лікарів, широку громадськість про свою галузь діяльності на основі об'єктивних, точних даних таким чином, щоб не дискредитувати професію психолога і психологію як науково-практичний комплекс.

6.2. Психолог не виступає з публічними заявами для реклами або самореклами. Розміщуючи у засобах масової інформації оголошення про надання психологічних послуг населенню, повідомляє тільки своє ім'я, адресу, номер телефону, професійну

кваліфікацію, науковий ступінь, галузь психології, години прийому. В рекламному проспекті не може мовитися про суми гонорару, не даються гарантії, не перелічуються здобутки та успішні випадки лікування, консультування, експертизи. Оголошення мають містити інформацію про мету курсів, а не обіцянки стосовно досягнення специфічних результатів. Психолог повинен брати професійну участь у навчальних програмах для населення, однак він має право робити це лише за умови, якщо вони виключають сумнівні методи і неефективні процедури.

6.3. Поради психолога у засобах масової інформації мають подаватися в узагальненій формі, без посилань на конкретні факти і ситуації, щоб не допустити розголошення конфіденційної інформації.

Усні виступи, друковані матеріали, аудіовізуальна та інші публікації, в яких наводяться з ілюстративною метою клінічні випадки, повинні виключати ідентифікування особи, групи чи організації. Методики публікуються тільки у формі, яка дає змогу зберегти їхню валідність та надійність.

VII. Професійна кооперація

7.1. Психолог, ведучи професійну дискусію, не повинен дискредитувати колег або представників інших професій, які використовують ті самі або інші наукові методи, він має виявляти повагу до наукових шкіл і напрямів. Психолог цінує професійну компетентність, високу культуру та ерудицію, відповідальне ставлення до справи колег та представників інших професій. Якщо ж психолог виявить ненауковість чи неетичність у професійній діяльності колеги, він повинен сприяти виправленню ситуації. У разі неуспіху цих зусиль психолог може виступити з об'єктивною, аргументованою критикою роботи колеги у психологічному співтоваристві. У тих же випадках, коли критика на адресу члена Товариства виявляється суб'єктивною, упередженою, він має право звернутися до Комісії з етики, висновок якої може використати для спростування несправедливих оцінок чи критики.

7.2. Психолог не може застосовувати маніпулятивні методи для здобуття прихильності і привернення на свій бік клієнтури, не повинен намагатися стати монополістом у своїй галузі. Про досягнуті результати в теоретичній і практичній психології він зобов'язаний інформувати психологічну громадськість, ділитися набутим під час своєї професійної діяльності досвідом.

7.3. Розв'язуючи конкретні завдання обстеження, консультування

і лікування людей, психолог вирішує, чи може він використати знання, технічні й адміністративні можливості інших фахівців на благо клієнта та за згодою клієнта вступити в контакт з ними, зокрема особами, які лікують або лікували його раніше. Психолог бере відповідальність за клієнта, лише переконавшись, що той не має клієнтурних стосунків з іншими психологами.

7.4. Психолог забезпечує персонал адекватною інформацією про клієнтів, які користуються його послугами, передає у розпорядження колег тільки надійні й валідизовані психологічні методи, технічний інструментарій і відкриття. Всі професійні взаємини будуються на основі Закону про авторські права.

7.5. У вирішенні спірних питань психолог керується положеннями даного Етичного кодексу. Арбітром може бути Комісія з етики Товариства психологів України.

7.6. За порушення чинного законодавства, Статуту Товариства психологів та Етичного кодексу на психолога можуть бути накладені Комісією з етики такі стягнення:

попередження; догана; виключення з членів Товариства.

У разі виявлення порушень психологами, які не є членами Товариства, Комісія з етики звертається до інших громадських організацій чи державних установ з тим, щоб вони вжили потрібних заходів до винного.

7.7. Рішення Комісії з етики може бути скасоване Президією або З'їздом Товариства психологів.

Тема 6

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ, ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Мета:

- навчальна: познайомити студентів з кваліфікаційними вимогами, правами та обов'язками практичного психолога;
- розвиваюча: розвивати уміння аналізувати навчальний матеріал;
- виховна: виховувати професійну спрямованість.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів денної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну підготовку до практичного заняття (письмові тези відповідей на питання для обговорення), участь в обговоренні питань під час практичного заняття, виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами, які з поважних причин не змогли взяти участі в активній роботі під час практичного заняття, обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне опрацювання документів: «Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів», «Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи», складання звіту про зміст і умови праці практичного психолога загальноосвітньої школи.

Методичні вказівки щодо роботи над темою (для студентів заочної форми навчання)

Робота над темою передбачає засвоєння лекційного матеріалу, самостійну роботу над питаннями практичного заняття (письмові тези відповідей на питання до практичного заняття), виконання індивідуального творчого завдання окремими студентами (за бажанням), обов'язкову самостійну роботу над окремими проблемами та питаннями теми, самостійне опрацювання документів: «Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів», «Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи».

Конспект лекції

Тема: Кваліфікаційні вимоги, права й обов'язки практичного психолога

План

1. Посадові обов'язки та права практичного психолога.
2. Кваліфікаційні вимоги до практичного психолога.
3. Професійний відбір.

Студент має

- знати: вимоги до професії психолога, права та обов'язки, що виникають у людини, яка обирає цю професію;
- вміти: застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Основні документи та література:

1. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
2. Етичний кодекс психолога. Прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві // Практична психологія та соціальна робота. – № 4, 1998.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
4. Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року, затверджена наказом МОН України № 554 від 19.06.2008 р.
5. Лист МОН України №1/9-193 від 18.05.2001 р. щодо зарахування часу роботи на посаді «психолог» до стажу педагогічної роботи практичних психологів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти.
6. Наказ МОН України №439 від 07.06.2001 р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».
7. Наказ МОН України №616 від 02.07.2009 р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».
8. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів, затверджене наказом МОН України №691 від 19.10.2001 р..
9. Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене наказом МОН України №127 від 03.05.1999 р.

10. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
11. Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи, затверджене наказом МОН України №385 від 14.08.2000 р.

1. Посадові обов'язки та права практичного психолога

Посадові обов'язки практичного психолога:

1. Брати участь в організації освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей і учнівської молоді, збереження їх повноцінного психічного здоров'я.
2. Виявляти причини, що утруднюють становлення особистості дитини.
3. Шляхом психодіагностики, психопрофілактики, психолого-педагогічної корекції, консультування надавати допомогу вихованцям, учням, педагогам, батькам у вирішенні питань навчання, виховання, розвитку дітей.
4. Проводити психолого-педагогічну діагностику готовності дитини до навчання в період її переходу з однієї вікової групи до іншої, допомагати у виборі навчального закладу згідно з рівнем психічного розвитку дитини.
5. Розробляти та впроваджувати розвиваючі, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, статевих, вікових особливостей різних категорій дітей.
6. Сприяти пошуку, відбору, розвитку обдарованих дітей.
7. Сприяти вибору підлітками, учнівською молоддю професій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і можливостей, готувати учнів до свідомого життя.
8. Виявляти і обстежувати дітей з затримками у психічному, розумовому розвитку, надавати їм психолого-педагогічну підтримку.
9. Настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі, батьків, жінки, культурнонаціональних, духовних цінностей України, країни походження, дбайливе ставлення до навколишнього середовища. Готувати вихованців, учнів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами.

10. Керуватися Етичним кодексом психолога. Дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність дитини, захищати її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства.
11. Зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностики або корекційної роботи, якщо це може завдати шкоди дитині чи її оточенню.
12. Будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри, у тісному співробітництві з усіма учасниками педагогічного процесу.
13. Пропагувати здоровий спосіб життя. Здійснювати превентивне виховання, первинну профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших uzалежнень і шкідливих звичок серед підлітків.
14. Проводити психологічну експертизу і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки неповнолітніх.
15. Брати участь у роботі комісій з питань соціально-правового захисту дітей, психолого-медико-педагогічної консультації.
16. Підвищувати рівень психологічних знань, формувати психологічну культуру вихованців, учнів, педагогічних працівників і батьків.
17. Консультувати керівників, працівників освітніх установ з питань психології управління, практичного використання психології в організації навчально-виховного процесу.
18. Постійно підвищувати свій професійний рівень, загальну культуру, запобігати випадкам здійснення психодіагностичної, розвивально-корекційної, консультативно-методичної роботи особами, які не мають відповідної фахової підготовки або права на таку діяльність.

Права практичного психолога:

Практичний психолог належить до педагогічних працівників і користується всіма правами педагогічних працівників. Так, зокрема, він має право на всі види винагород за результатами діяльності, на виплату компенсації у розмірі посадового окладу на оздоровлення, на підвищення посадового окладу за результатами атестації, на отримання надбавок до посадового окладу за вислугу років. Практичний психолог має право на безпечні умови праці на своєму робочому місці, на реалізацію своїх творчих пошуків та підвищення кваліфікації.

Тривалість робочого тижня практичного психолога – 40 годин. Із них 20 годин відводиться для роботи у навчальному закладі (індивідуальна і групова психодіагностика, консультування учнів,

учителів, батьків, корекційно-розвивальна робота тощо) і 20 годин – на підготовку до проведення соціально-психологічних заходів (занять, тренінгів, ділових ігор), обробку результатів досліджень, оформлення висновків тощо. Практичний психолог має право на відпочинок протягом робочого тижня, а також на оплачувану відпустку переважно влітку.

2. Кваліфікаційні вимоги до практичного психолога

Атестація практичних психологів проводиться атестаційними комісіями, що створюються при районних (міських) центрах та методичних кабінетах, для встановлення (підтвердження) їх кваліфікаційних категорій.

Практичний психолог повинен знати:

- мати знання в обсязі вищої освіти зі спеціальності «Психологія»;
- знати загальну, соціальну, медичну, дитячу, вікову, педагогічну психологію, психологію особистості, управління, загальну педагогіку, основи дефектології, сексології, профорієнтації і психології праці, психодіагностики, психопрофілактики, психотерапії, психогігієни, організацію освіти;
- знати форми, методи, засоби ефективного навчання і виховання, діагностики і корекції психічного розвитку дитини;
- програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня знань, розвитку дітей, вимоги державних стандартів до забезпечення навчально-виховного процесу;
- індивідуальні характеристики вихованців, учнів, соціально-економічні, культурні, інші умови їх навчання і виховання;
- основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки;
- Закон України „Про освіту”, Декларацію прав людини, Конвенцію про права дитини, інші законодавчі і нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання дітей та учнівської молоді;
- державну мову відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.

Практичний психолог повинен вміти:

- ефективно застосовувати теоретичні професійні знання в практичній діяльності.

Кваліфікаційні вимоги

Практичний психолог вищої категорії має вищу освіту зі спеціальності «Психологія», проявляє високий рівень професіоналізму, ініціативи, творчості, досконало володіє ефективними формами психологічного забезпечення навчально-виховного процесу, показує результативність, якість своєї праці, відзначається загальною культурою, високими моральними якостями. Стаж роботи на посаді практичного психолога освітньої установи – не менше 8 років, при наявності вченого ступеня, звання – 3 роки.

Практичний психолог I категорії має вищу освіту зі спеціальності «Психологія», проявляє ґрунтовну професійну компетентність, добре володіє ефективними формами, методами психологічного забезпечення педагогічного процесу, досяг результативності, якості своєї праці, відзначається загальною культурою, високими моральними якостями. Стаж роботи на посаді практичного психолога освітньої установи – не менше 3 років, при наявності вченого ступеня, звання – 1 року.

Практичний психолог II категорії має вищу психологічну освіту, проявляє достатній професіоналізм, використовує сучасні форми, методи психологічного забезпечення навчання, виховання, розвитку дітей, вихованців, учнів, працює продуктивно, відзначається загальною культурою, високими моральними якостями. Стаж роботи на посаді практичного психолога освітньої установи – не менше 1 року.

Практичний психолог має вищу психологічну освіту, професійно компетентний, забезпечує нормативні рівні психологічної підтримки педагогічного процесу, задовольняє загальним етичним та культурним вимогам до педагогічних працівників.

3. Професійний відбір

Не кожний спеціаліст із психологічною освітою здатний працювати в якості практичного психолога у школі. Дослідження свідчать, що професійна придатність практичного психолога не зводиться тільки до рівня його фахової освіти, і було б грубою помилкою ставити у пряму залежність знання і рівень кваліфікації спеціаліста. Очевидно, що практикуючому психологові необхідні такі індивідуальні та особистісні структури, які забезпечують успішність саме практичної діяльності.

Розглядаючи питання про професійно необхідні якості практикуючого психолога, важливо над усе поставити успішність його професійної діяльності. Практикуючий психолог буде мати певну спеціалізацію: діагностика, консультування, реабілітація і т. ін. Кожна з спеціалізацій буде вимагати певної підготовки, набору навичок, особистісних рис та якостей.

Методики відбору на спеціальність "практикуючий психолог" тільки-но створюються, але вже ясно, що вони будуть зорієнтовані на діагностику основних професійно значущих рис.

Отже, можна зробити один принципово важливий висновок: для здійснення правильного професійного відбору необхідно провести декілька різнопланових вимірювань та спостережень протягом досить тривалого часу. Іншими словами — процедура відбору на спеціальність "практикуючий психолог", хоч би якою комплексною вона була, не може здійснюватись одноразово.

Професійний відбір (добір) доцільно проводити у три етапи.

Перший етап не є обов'язковим, проте він дуже бажаний. Суть його полягає у здійсненні *профвідбірної профорієнтації*. Наприклад: проведення гуртків у школі; участь у психологічних семінарах для вчителів; надання постійної допомоги працівникам психологічної служби. Така практика призвичаює майбутніх абітурієнтів до психології, дає змогу "примірити на себе" професію. Психолог же, який співпрацює з кандидатом, зможе оцінити його професійні перспективи.

Другий етап – це *відбір перед вступом до навчального закладу*. Його основна мета – відфільтрувати тих, хто явно не підходить до професії. Бажано також визначити рівень професійної мотивації, рівень інтелекту, окремі здібності.

Третій етап – *добір на певну спеціалізацію*. Він здійснюється упродовж перших років навчання і полягає не лише у тестуванні студентів, а й у спеціально організованих формах навчання: семінарах, тренінгах, аналізі навчальної діяльності та практики. Це – найважливіша функція психологічної служби вищого навчального закладу та викладацького колективу.

Практичне заняття

Тема: Зміст і умови праці практичного психолога

Питання для обговорення:

1. Зміст праці практичного психолога.
2. Умови праці практичного психолога.
3. Особливості праці психолога Центру практичної психології і соціальної роботи.
4. Заслуховування звітів про зміст і умови праці практичного психолога ЗОШ.

Методичні вказівки для студентів:

Студент має

- знати: зміст і умови діяльності практичних психологів;
- вміти: на основі документів скласти звіт про зміст та умови праці шкільного практичного психолога.

Форми, види, методи роботи: робота з документами, написання і виступ зі звітом про зміст і умови праці шкільного практичного психолога, бесіда.

Самостійна робота:

Описати зміст і умови праці практичного психолога загальноосвітнього навчального закладу та Центру практичної психології і соціальної роботи, використавши основні документи про діяльність психологічної служби в системі освіти, за орієнтовним планом:

1. Посадові обов'язки практичного психолога.
2. Права практичного психолога.
3. Умови праці практичного психолога.
4. Психологічний кабінет.
5. Центр практичної психології і соціальної роботи.

Для цього:

а). Зробити ксерокопії документів, помістити їх у папку документів з курсу.

б). Уважно прочитати кожний документ.

в). Прочитати текст підручника.

г). Зробити опис змісту і умов праці практичного психолога загальноосвітнього навчального закладу та Центру практичної психології і соціальної роботи у зошиті для практичних робіт.

Індивідуальне творче завдання:

Зустрітися з шкільним практичним психологом, провести бесіду і написати звіт, в якому детально описати зміст і умови праці шкільного практичного психолога. Звіт оформити письмово.

Основні документи:

1. Лист МОН України від 18.05.2001 р. №1/9-193 щодо зарахування часу роботи на посаді «психолог» до стажу педагогічної роботи практичних психологів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти.
2. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів, затверджене наказом МОН України від 19.10.2001 р. №691.
3. Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене Міністерством освіти і науки України від 03.05.99 р. №127 зі змінами згідно з наказами МОН України від 07.06. 2001 р. № 439 та від 02.07.2009 р. №616.
4. Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи, затверджене наказом МОН України від 14.08.2000 р. №385.

ДОКУМЕНТАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ НАД ТЕМОЮ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 14.08.2000 № 385

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЦЕНТРИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Загальні положення

1.1. Республіканський (Автономна Республіка Крим), обласні, Київський та Севастопольський міські, районні (міські) центри практичної психології і соціальної роботи (далі – Центри) є установами освіти, які здійснюють організаційні, координуючі та навчально-методичні функції в галузі практичної психології і соціальної роботи.

1.2. У своїй діяльності Центри керуються Конституцією України, Законами України, Декларацією прав людини, Конвенцією прав дитини, іншими законодавчими актами, указами Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки України, а також цим Положенням.

1.3. Обласні Центри можуть функціонувати як структурні підрозділи інститутів післядипломної педагогічної освіти або як юридичні особи.

1.4. Районні (міські) Центри можуть функціонувати як структурні підрозділи методичних кабінетів районних (міських) відділів освіти або як юридичні особи.

1.5. Центрам у встановленому порядку затверджується штатний розпис відповідно до Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 03.05.99 р. № 127 і зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 30.12.99 р. за № 922/4215.

1.6. Взаємовідносини Центрів з юридичними і фізичними особами (в тому числі і закордонними) визначаються чинним законодавством та укладеними між ними договорами.

1.7. Контроль за діяльністю Центрів покладається на місцеві органи управління освітою або інститути післядипломної педагогічної освіти.

2. Мета, основні завдання і функції Центрів (методистів)

2.1. Мета діяльності Центрів, методистів, які відповідають за психологічну службу, полягає у психологічному забезпеченні навчально-виховного процесу та організації соціально-педагогічного патронажу у дошкільних, усіх типах загальноосвітніх та інших навчальних закладах системи загальної середньої освіти.

2.2. Завдання Центрів (методистів) полягають у здійсненні організаційних та навчально-методичних функцій у галузі практичної психології і соціальної роботи, що сприяють:

- повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі, створенню умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- забезпеченню індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення;
- профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і особистісному розвитку дитини;

- охороні фізичного і психічного здоров'я дітей та учнів.

2.3. Центри (методисти) організують роботу регіональних психологічних служб за такими головними напрямками:

- консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання та виховання дітей і підлітків;
- просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури у навчальних закладах та сім'ях;
- формування в учнів орієнтації на здоровий спосіб життя, профілактика алкоголізму, наркоманії, СНІДу і злочинності серед неповнолітніх;
- індивідуальна робота з дітьми і учнями (діагностика, корекція, реабілітація, профілактика, прогностика).

2.4. Основними функціями діяльності Центрів (методистів) є:

- ✓ дотримання державних вимог до змісту діяльності психологічної служби закладів освіти;
- ✓ науково-методичне забезпечення;
- ✓ профілактики правопорушень і злочинності, наркоманії, алкоголізму серед учнівської молоді;
- ✓ психолого-педагогічної допомоги неблагополучним сім'ям, попередження проявів бродяжництва та жебрацтва серед неповнолітніх;
- ✓ соціально-психологічної реабілітації дітей, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
- ✓ соціально-психологічної допомоги і реабілітації осіб з вадами фізичного і психічного розвитку;
- ✓ діагностики, реабілітації та психологічної підтримки дітей, що зазнали насильства;
- ✓ виконання замовлень на науково-дослідні роботи у галузі практичної психології та соціальної роботи;
- ✓ участь в експертизі діяльності державних і недержавних соціальних і психологічних служб регіону;
- ✓ здійснення аналізу, оцінки і прогнозу розвитку психологічної служби, участь у формуванні регіональної освітньої політики;
- ✓ координація наукових досліджень та методичних розробок, впровадження досягнень психологічної науки та передового досвіду;
- ✓ ведення банків даних та розгортання єдиної інформаційної системи психологічної служби;

- ✓ забезпечення функціонування психометричної комісії, організація експертизи психологічних методів, методик, новацій у галузі освіти регіону;
- ✓ організація діяльності методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів;
- ✓ сприяння кваліфікаційному, творчому, науковому росту працівників психологічної служби;
- ✓ удосконалення форм і методів підготовки і підвищення кваліфікації працівників психологічної служби регіону;
- ✓ проведення короткотривалих курсів, семінарів, тренінгів для соціальних педагогів, практичних психологів, педагогів, керівників навчальних закладів;
- ✓ участь в роботі атестаційних комісій при атестації практичних психологів та соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів;
- ✓ розробка, виготовлення та тиражування інструментарію для практичних психологів, соціальних педагогів;
- ✓ соціально-психологічне консультування юридичних, фізичних осіб та інша госпрозрахункова діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

3. Структура і управління Центрами

3.1. Центри очолюють директори (завідуючі), які несуть персональну відповідальність за виконання покладених на Центри завдань.

3.2. Директори (завідуючі) обласних Центрів призначаються і звільняються з посад ректорами (директорами) інститутів післядипломної педагогічної освіти за погодженням з управліннями освіти та Українським НМЦ практичної психології і соціальної роботи.

Директори (завідуючі) обласних Центрів, що є юридичними особами, призначаються і звільняються з посад начальниками управлінь освіти за погодженням з Українським НМЦ практичної психології і соціальної роботи.

Директори (завідуючі) районних (міських) центрів призначаються і звільняються з посад завідуючими районними (міськими) відділами освіти за погодженням з обласними центрами практичної психології і соціальної роботи.

3.3. Директори (завідуючі) Центрів:

- ✓ несуть повну відповідальність за діяльність Центрів;

- ✓ розподіляють обов'язки між працівниками Центрів;
- ✓ вживають заходів щодо заохочення працівників або накладення стягнень у разі невиконання ними службових обов'язків;
- ✓ діють від імені Центрів, представляють їх в усіх установах та організаціях;
- ✓ розпоряджаються коштами та майном Центрів, що є юридичними особами, відповідно до чинного законодавства.

3.4. Центри можуть складатися з таких основних структурних підрозділів:

- відділів управління, аналізу і прогнозування; навчально-методичних відділів;
- відділів соціально-психологічного забезпечення навчально-виховного процесу, якщо посади практичних психологів (соціальних педагогів) передбачені у штатах Центрів, а не в закладах освіти району (міста).

3.5. На базі Центрів залежно від соціально-психологічних потреб регіонів створюються:

- групи швидкого реагування, що надають соціальну і психологічну допомогу в екстремальних ситуаціях (аварії, катастрофи, стихійні лиха тощо);
- науково-методичні ради з практичної психології;
- психометричні комісії;
- "телефони довіри";
- кабінети корекції кризових станів;
- психологічні (сімейні) консультації;
- тимчасові творчі колективи для виконання, договірних робіт.

4. Права та обов'язки Центрів (методистів)

4.1. Центри (методисти) мають право:

- ✓ визначати зміст своєї діяльності з урахуванням державних норм і стандартів;
- ✓ проводити науково-дослідну, експериментальну, пошукову роботу;
- ✓ погоджувати та затверджувати програми психологічної просвіти учасників навчально-виховного процесу;
- ✓ рецензувати документи з питань прогнозування розвитку психологічної служби, навчання та виховання учнів у навчальних закладах освіти;
- ✓ одержувати у визначеному порядку від місцевих центрів практичної психології і соціальної роботи (методистів), практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів

освіти всіх форм власності необхідні матеріали для виконання своїх завдань;

- ✓ направляти у навчальні заклади своїх працівників з метою вивчення досвіду роботи психологічної служби, проведення експериментальної роботи, надання навчально-методичної і практичної допомоги;
- ✓ вести госпрозрахункову діяльність, стимулювати інноваційні розробки у галузі практичної психології і соціальної роботи;
- ✓ здійснювати необхідні заходи для об'єктивної оцінки стану навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, атестації працівників психологічних служб;
- ✓ організовувати спільно із закордонними науково-методичними центрами перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування психологів і соціальних педагогів;
- ✓ проводити науково-практичні конференції і семінари з теорії та практики психології і соціальної роботи;
- ✓ залучати за згодою висококваліфікованих психологів, викладачів, науковців, працівників міністерств і відомств, які працюють з дітьми і молоддю, до співпраці з Центрами у різних напрямках роботи;
- ✓ здійснювати видавничу діяльність, випуск навчальної та науково-методичної літератури, експрес-інформації, бюлетенів, психологічного інструментарію тощо;
- ✓ надавати психологічні, педагогічні консультації для дітей, педагогічних працівників, батьків та різних категорій населення.

4.2. Директори (завідуючі) Центрів зобов'язані:

- ✓ створювати належні умови для продуктивної праці співробітників, дотримуватися законодавства про працю, правил та норм охорони праці, техніки безпеки, соціального страхування;
- ✓ здійснювати заходи щодо удосконалення організації праці співробітників;
- ✓ директори (завідуючі) Центрів, що є юридичними особами, повинні забезпечувати своєчасну сплату податків та інших відрахувань згідно з чинним законодавством.

5. Майно та фінансово-господарська діяльність Центрів

5.1. Майно Центрів, що є юридичними особами, становлять основні та оборотні фонди, а також цінності, вартість яких відображається у самостійних балансах Центрів.

5.2. Майно Центрів закріплюється за ними власником на правах оперативного управління.

5.3. Джерелами формування майна Центрів є:

- майно, передане їм органами державного управління освітою;
- доходи, одержані від різних видів фінансово-господарської діяльності;
- капітальні вкладення та дотації з бюджетів;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян.

5.4. Центри мають право здавати в оренду відповідно до чинного законодавства матеріальні цінності, які їм належать, ставити і списувати їх з балансу.

5.5. Фінансово-господарська діяльність Центрів здійснюється на основі їх кошторисів.

5.6. Аудит фінансової діяльності Центрів здійснюється згідно з чинним законодавством України.

6. Міжнародне співробітництво

6.1. Центри, що є юридичними особами, відповідно до чинного законодавства мають право укладати угоди і договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки з відповідними центрами, навчальними закладами, науковими установами, підприємствами, організаціями, відомствами, фондами, товариствами, окремими громадянами як на території України, так і за її межами.

6.2. Центри мають право налагоджувати прямі міжнародні зв'язки на основі самостійно укладених угод про обмін працівниками, проводити у встановленому порядку спільні заходи (конференції, семінари), а також вступати до міжнародних організацій відповідно до чинного законодавства.

7. Реорганізація або ліквідація Центрів

7.1. Реорганізація або ліквідація Центрів, що є юридичними особами, здійснюється згідно з чинним законодавством.

7.2. При реорганізації або ліквідації Центрів звільненим працівникам гарантується дотримання їх прав та інтересів відповідно до трудового законодавства України.

7.3. Ліквідація (реорганізація) Центрів вважається закінченою, а Центри ліквідованими (реорганізованими) з моменту виключення їх з державного реєстру підприємств, установ та організацій України.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти України
від 19.10.2001 № 691

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ПСИХОЛОГІЧНИЙ КАБІНЕТ
ДОШКІЛЬНИХ, ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ ТА ІНШИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

1. Загальні положення

1.1. Психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти (далі – навчальних закладів) – це спеціально обладнане приміщення для здійснення професійної діяльності практичного психолога (соціального педагога).

1.2. В кабінеті забезпечується своєчасне і систематичне вивчення психофізичного, соціального розвитку дітей та учнів, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей. Кабінет діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку і саморозвитку дітей та учнів, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів.

1.3. Робота в психологічному кабінеті здійснюється відповідно до Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999 р. № 127 (z0922-99) (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 30.12.1999 р. за № 922/4215), із змінами і доповненнями, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2001 р. № 439 (z0570-01) (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 09.07.2001 р. за № 570/5761), у тісному взаємозв'язку з іншими навчальними кабінетами, з використанням технічних засобів, методичного, довідкового та роздаткового матеріалу.

1.4. Навчальний заклад забезпечує організаційні, фінансові та матеріальні умови, необхідні для функціонування психологічного кабінету. Приміщення, обладнання, майно кабінету утримується навчальним закладом на безстроковому користуванні та

оперативному управлінні.

1.5. У психологічному кабінеті можуть надаватися користувачам додаткові платні послуги згідно з законодавством України.

1.6. Дане Положення є обов'язковим для навчальних закладів незалежно від форм власності і визначає загальні вимоги до розташування, обладнання, оформлення психологічного кабінету та ведення документації.

1.7. Діяльність у психологічному кабінеті регламентується законами України, іншими законодавчими актами, нормативно-правовими документами психологічної служби системи освіти України, затвердженими в установленому порядку навчальними програмами і планами, а також цим Положенням.

2. Призначення психологічного кабінету та вимоги до його оформлення

Психологічний кабінет повинен мати два приміщення: робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) та навчальний психологічний кабінет.

2.1. Робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) призначений для проведення індивідуальної психодіагностичної, корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи; індивідуальної консультаційної роботи з учнями (дітьми), педагогічними працівниками, батьками, а також для підготовки до занять, тренінгів, виступів; обробки результатів психологічних обстежень та оформлення висновків і рекомендацій.

Робочий кабінет розташовується в зручному для відвідувачів місці. На входних дверях закріплюється табличка «Практичний психолог» («Соціальний педагог»), на видному місці – графік роботи, затверджений керівником навчального закладу.

Під робочий кабінет відводиться кімната площею не менше 12 кв. м.

2.2. Навчальний психологічний кабінет призначений для проведення занять з дітьми та учнями (навчальні курси, факультативні заняття, психологічні гуртки, практикуми, тренінги); групової діагностичної, розвивальної та психокорекційної роботи з учнями (дітьми), психологічної просвіти педагогічних працівників, батьків; систематичного підвищення рівня психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу.

Навчальний психологічний кабінет розташовується поруч з робочим кабінетом практичного психолога (соціального педагога). На

вхідних дверях закріплюється табличка з назвою: «Навчальний психологічний кабінет».

2.3. Оформлення психологічного кабінету повинно відповідати рекомендованим санітарно-гігієнічним, технічним нормам (освітленості, температури, вологості, швидкості руху повітря) та естетичним вимогам.

Психологічний кабінет розташовується в приміщеннях з достатнім природним та штучним освітленням, звуковою ізоляцією, необхідною кількістю розеток. Кімнати повинні забезпечувати психотерапевтичний ефект. Підвищенню комфортності сприяють кімнатні рослини, акваріуми, зображення природи тощо.

Для кращого розсіювання та відбиття світла рекомендується стелю фарбувати у білий колір.

Якщо вікна у приміщенні виходять на сонячний бік, то стіни краще оформляти у прохолодні тони: блакитний, зеленуватий, салатний. Для приміщень з вікнами, орієнтованими на північ, північний захід, північний схід більше підходять кольори теплої гами: жовтуватий, світло-рожевий, пісковий.

Підлога, незалежно від матеріалу, з якого вона зроблена, повинна мати темніший колір, ніж стіни.

Приміщення слід оформляти з урахуванням вимог сучасного дизайну. При оформленні психологічного кабінету рекомендується створення кольоро-світлової композиції з урахуванням психофізіологічного ефекту кольорів.

3. Матеріально-технічне оснащення

3.1. Робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) рекомендується укомплектувати:

меблями: письмовий та журнальний стіл, стільці, 2-3 крісла, шафи секційні для зберігання книг, навчально-методичних матеріалів, довідково-інформаційної документації, архіву тощо;

сейфом для зберігання обліково-статистичної документації та документації для службового використання, аудіо-відео касет, дискет тощо;

килимами для підлоги та пілососом для їх чищення;

оргтехнікою: комп'ютером, принтером, ліцензованим програмним забезпеченням, сканером, ксероксом, телевізором, диктофоном, аудіовідеотехнікою з достатньою кількістю касет, діагностичними засобами, проекційною апаратурою та пристроями для її використання (екран, зашторювання, пульт дистанційного

управління та ін.), кольорово-освітлювальною системою, освіжувачем та іонізатором повітря, засобами зв'язку тощо;

канцелярськими приладдями: папером (білим та кольоровим) форматом А4, блокнотом А3, фліп-чартом, маркерами, фломастерами, матеріалами для творчих занять (клей, пластилін, фарби, іграшки, ляльки та ін.) тощо.

3.2. Обладнання навчального психологічного кабінету. Робочі місця учнів (дітей) і практичного психолога (соціального педагога) обладнуються відповідно до вимог наукової організації праці, ергономіки, з дотриманням правил техніки безпеки. Вони обладнуються з урахуванням специфіки діяльності кабінету;

психо-діагностична робота, викладання навчальних курсів, психологічна просвіта учасників навчально-виховного процесу. Робочі місця учнів (дітей) – столи, які зручно переміщувати по кабінету. З шаф найбільш зручними є секції, що мають пересувні полиці і напівполиці;

психологічні тренінги, практикуми, розвантаження, психотерапія. Приміщення устатковується 10-15 м'якими кріслами з високими підголовниками і вмонтованими в них гніздами для підключення індивідуальних наушників, килимом для підлоги, природно-декоративними елементами (рослини, акваріуми, фонтани) тощо.

Навчальний психологічний кабінет багатoproфільного використання може обладнуватись і іншим устаткуванням, виходячи із специфіки діяльності та функціонального призначення.

3.3. Психологічний кабінет оснащується комплектами підручників по класам (групам), навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, затверджених навчальних програм, фахових періодичних видань (журнали «Практична психологія та соціальна робота», «Журнал для батьків», «Обдарована дитина» та ін.), тестових методик, бланків, допоміжних матеріалів.

3.4. Облік товарно-матеріальних цінностей психологічного кабінету навчальних закладів здійснюється в установленому порядку.

4. Матеріали та документація кабінету

Матеріали та документація психологічного кабінету розділяється за категоріями:

1. Нормативно-правова.
2. Навчально-методична.
3. Довідково-інформаційна.

4. Обліково-статистична.

5. Для службового використання.

4.1. До нормативно-правових документів належать: закони України, постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження. Положення Міністерства освіти і науки України, управлінь (відділів) освіти і науки місцевих державних адміністрацій щодо діяльності психологічної служби системи освіти України.

4.2. До навчально-методичних матеріалів належать: підручники, навчально-методичні посібники, збірники методичних рекомендацій, навчальні програми (плани), фахові періодичні видання тощо.

4.3. До довідково-інформаційних матеріалів належать: матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, нарад, тематичні проспекти (буклети), доповіді, виступи на педрадах, навчально-тематичні плани роботи з учнями (дітьми), педагогічними працівниками, батьками тощо.

4.4. До обліково-статистичних документів належать: облік товарно-матеріальних цінностей психологічного кабінету, плани роботи практичного психолога (соціального педагога) на рік (місяць), форми статистичної звітності встановленого зразка тощо.

4.5. До матеріалів для службового використання належать: індивідуальні картки психолого-педагогічного діагностування, журнали індивідуальних консультацій, протоколи корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи, матеріали психолого-педагогічних консилиумів, тексти (ключі) тестових методик, опитувальники, анкети, бланки відповідей тощо.

Доступ до обліково-статистичних документів та документів для службового використання регулюється завідуючим психологічним кабінетом відповідно до положень Етичного кодексу психолога (за винятком офіційних звернень правоохоронних і судових органів).

Крім того, в психологічному кабінеті має бути наступна інформація:

список телефонів (адреси) місцевих спеціалізованих центрів, служб, консультацій медико-психологічного профілю;

телефони (адреси) районного (міського), обласного центрів практичної психології і соціальної роботи (методистів-психологів).

5. Завідування психологічним кабінетом

5.1. Завідування психологічним кабінетом покладається керівником навчального закладу на практичного психолога

(соціального педагога).

5.2. Завідуючий кабінетом несе відповідальність за зміст роботи психологічного кабінету, планування діяльності та ведення документації, зберігання та правильне використання обладнання та інших матеріальних цінностей.

5.3. До обов'язків завідуючого психологічним кабінетом входить: систематичне поповнення та удосконалення навчально-матеріальної бази кабінету, забезпечення роботи технічних засобів, дотримання правил санітарії та гігієни, протипожежної безпеки і поводження з електричними приладами.

5.4. За завідування психологічним кабінетом здійснюється доплата згідно з законодавством України.

ПРИКЛАДИ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА САМОПЕРЕВІРКИ

1. Назвіть основні види роботи практичного психолога (проставте поруч № поняття):

Соціальне психологічно-педагогічне обстеження всіх учасників навчально-виховного процесу, моніторинг змісту та умов індивідуального розвитку дітей та підлітків, установлення психологічного діагнозу, визначення причин, що утруднюють розвиток та навчання.

Систематична робота, спрямована на своєчасне попередження відхилень у розвитку особистості, виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, на запобігання створенню конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі.

Визначення психічних якостей, здібностей та перспектив розвитку окремої особистості, структури та змісту спілкування в колективі для різних органів управління освітою, оцінка психологічно-педагогічної ефективності нових технологій навчання й виховання дітей, підлітків, молоді, оцінка суб'єктивної цінності навчання.

Здійснення психологічно-педагогічних заходів для усунення відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці, у міжособистісних та міжгрупових взаєминах, формування адекватної соціально корисної життєвої перспективи, подолання різних форм девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо.

Розробка, апробація та застосування моделей поведінки групи й особистості у різних умовах життєдіяльності, проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку дитини та складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп, міжгрупових взаємин та освітньої ситуації у регіоні, участь у плануванні освітньої політики.

Допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання й розвитку дітей і підлітків, допомога органам державного управління освітою в оцінці професійної придатності педагогічних та управлінських кадрів.

Надання соціальної та психологічно-педагогічної допомоги дітям, підліткам, молоді, дорослим, що перебувають у кризовій життєвій ситуації, постраждали від соціальних, природних і технічних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси тощо, з метою адаптації до нових умов життєдіяльності, навчання, розвитку.

Підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу, роз'яснення змісту роботи і завдань психологічної служби, викладання психологічних дисциплін у навчальних закладах.

1. Психологічна консультація. 2. Діагностика. 3. Психологічна просвіта. 4. Соціально-психологічна реабілітація. 5. Психологічна експертиза. 6. Профілактика. 7. Психологічна прогностика. 8. Психологічно-педагогічна корекція.

2. Який рівень підготовки практичного психолога впливає на які його психологічні новоутворення (з'єднайте стрілочками):

особистісний
професійний
світоглядний

формування професійної свідомості
формування психологічної культури
формування професійно значущих
якостей особистості

3. У якому році було прийнято наступні документи (проставте поруч № року):

- а) Накази МОН України «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України» –
- б) Положення про психологічну службу системи освіти України –
- в) Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи –

- г) Етичний кодекс психолога –
- д) Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію –
- е) Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів –
- ж) Лист МОН України щодо зарахування часу роботи на посаді «психолог» до стажу педагогічної роботи практичних психологів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти –

4. Що передбачають блоки підготовки практичних психологів (з'єднайте стрілочками):

завершальний	проробка особистісних проблем, корекція
корекційний	оволодіння основами психодіагностики та самопізнання
підготовчий	оволодіння прийомами професійної самореабілітації
діагностичний	диференціювання за рівнем придатності до роботи з людьми

5. Назвіть основні форми психопрофілактичної роботи

6. Назвіть основні форми психологічної освіти

7. Назвіть основні етапи психодіагностичної роботи

8. Назвіть основні етапи психокорекційної роботи

9. За нормативами чисельності ставки практичних психологів вводяться за наявності у школі наступної кількості учнів

у місті: 0,5 ставки – _____; 1,0 ставки – _____;
у селі: 0,5 ставки – _____; 1,0 ставки – _____;

10. Назвіть основні принципи Етичного кодексу психолога.

11. Охарактеризуйте основні принципи Етичного кодексу психолога.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА САМОПЕРЕВІРКИ

1. Необхідність створення психологічної служби системи освіти України.
2. Створення психологічної служби системи освіти України.
3. Становлення психологічної служби системи освіти України.
4. Сучасний стан розвитку психологічної служби системи освіти України.
5. Тенденції розвитку психологічної служби системи освіти України.
6. Мета діяльності психологічної служби системи освіти України.
7. Завдання психологічної служби системи освіти України.
8. Зміст фахової підготовки практичного психолога.
9. Вимоги до змісту освіти фахівців з практичної психології.
10. Вимоги до особистісної підготовки фахівців з практичної психології.
11. Професійно важливі якості особистості практичного психолога.
12. Основні види діяльності психологічної служби системи освіти України.
13. Основні напрями роботи практичного психолога у загальноосвітній школі.
14. Місце практичного психолога у психологічній службі системи освіти України.
15. Статус практичного психолога у загальноосвітній школі.
16. Основні види роботи практичного психолога у загальноосвітній школі.
17. Основні форми роботи практичного психолога у загальноосвітній школі.
18. Посадові обов'язки практичного психолога загальноосвітньої школи.
19. Права практичного психолога загальноосвітньої школи.
20. Кваліфікаційні вимоги до практичного психолога системи освіти.
21. Особливості атестації практичних психологів системи освіти

України.

22. Загальне поняття про шкільну психодіагностику.
23. Психодіагностика як один із видів діяльності шкільного практичного психолога.
24. Загальне поняття про основні етапи психодіагностики.
25. Загальне поняття про основні методи психодіагностики.
26. Мета та основні форми просвітницько-профілактичної діяльності практичного психолога.
27. Завдання психологічної просвіти у загальноосвітній школі.
28. Організація та форми психологічної просвіти у загальноосвітній школі.
29. Завдання психологічної профілактики у загальноосвітній школі.
30. Організація та форми психопрофілактичної роботи у загальноосвітній школі.
31. Основні принципи психокорекційної роботи у загальноосвітній школі.
32. Основні напрями психокорекційної роботи у загальноосвітній школі.
33. Основні форми психокорекційної роботи у загальноосвітній школі.
34. Основні етапи психокорекційної роботи.
35. Загальне поняття про психологічне консультування у роботі практичного психолога.
36. Основні принципи психологічного консультування.
37. Основні завдання психологічного консультування.
38. Основні види психологічного консультування.
39. Основні форми роботи шкільного практичного психолога з учнями загальноосвітньої школи.
40. Особливості роботи практичного психолога з «важкими» учнями.
41. Робота шкільного практичного психолога з батьками учнів загальноосвітньої школи.
42. Основні форми роботи шкільного практичного психолога з батьками учнів.

43. Особливості роботи шкільного практичного психолога з батьками «важких» учнів.
44. Особливості роботи практичного психолога з педагогічним колективом загальноосвітньої школи.
45. Основні форми роботи шкільного практичного психолога з учителями загальноосвітньої школи.
46. Загальна характеристика основних документів, що регулюють роботу практичного психолога.
47. Необхідність прийняття Етичного кодексу психолога.
48. Необхідність дотримання Етичного кодексу психолога.
49. Основні принципи Етичного кодексу психолога.
50. Зміст головного принципу практичного психолога «Не зашкодь!».
51. Зміст принципу відповідальності за Етичним кодексом психолога.
52. Зміст принципу компетентності за Етичним кодексом психолога.
53. Зміст принципу захисту інтересів клієнта за Етичним кодексом психолога.
54. Зміст принципу конфіденційності за Етичним кодексом психолога.
55. Зміст принципу етичності проведення психологічних досліджень за Етичним кодексом психолога.
56. Зміст принципу кваліфікованої пропаганди психологічних знань за Етичним кодексом психолога.
57. Зміст принципу професійної кооперації за Етичним кодексом психолога.
58. Основний зміст Положення про психологічну службу системи освіти України.
59. Основний зміст Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів системи освіти України.
60. Основний зміст Типового положення про центри практичної психології та соціальної роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ

Основні документи

1. Етичний кодекс психолога. Прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві // Практична психологія та соціальна робота. – № 4, 1998.
2. Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року, затверджена наказом МОН України № 554 від 19.06.2008 р.
3. Лист МОН України №1/9-193 від 18.05.2001 р. щодо зарахування часу роботи на посаді «психолог» до стажу педагогічної роботи практичних психологів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти.
4. Лист МОН України №1/9-324 від 15.06.2004 р. про внесення змін і доповнень до нормативів чисельності практичних психологів та соціальних педагогів навчальних закладів.
5. Наказ МОН України №1248 від 30.12.2009 р «Про покращання соціально-педагогічного і психологічного супроводу навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації».
6. Наказ МОН України №439 від 07.06.2001 р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».
7. Наказ МОН України №616 від 02.07.2009 р. «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».
8. Наказ МОН України та АПН України №593/33 від 15.08.2001 р. «Про забезпечення розвитку психологічної служби в системі освіти України».
9. Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України, затверджене наказом МОН України №330 від 20.04.2001 р.
10. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальношкільних та інших навчальних закладів, затверджене наказом МОН України №691 від 19.10.2001 р..
11. Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене наказом МОН України №127 від 03.05.1999 р.
12. Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи, затверджене наказом МОН України №385 від 14.08.2000 р.

Основна література

1. Бітянова М.Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології / М.Р. Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 256 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. – К.: Шкільний світ, 2008. – 256 с.
4. Панок В. Основи практичної психології: Підручник / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
5. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію. Навч. Посібник / Ю. О. Приходько. – [2-е вид.] – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
6. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію: Навчальний посібник / Ю.О. Приходько; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 180 с.
7. Словник-довідник психолога-консультанта / укл.: Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок. – Чернівці, «Рута», 2010. – 200 с.

Додаткова література

1. Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию / Г.С. Абрамова. – М.: Академия, 1996. – 224 с.
2. Абрамова Г.С. Практическая психология: учебник для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – Изд.8-е., перераб. и доп. – М.: Академический Проект; Трикста, 2005. – 496 с.
3. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе / М. Р. Битянова. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.
4. Битянова М.Р. Работа психолога в начальной школе / Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьева Б.Н., Васильева Н.Л. – М.: Совершенство, 1998. – 352 с.
5. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие для студ. старших курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов / А.Ф. Бондаренко. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216 с.

6. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навч. посіб. для студ. ст. курсів психол. фак. та від-нь ун-тів / О.Ф. Бондаренко – Харків: Фоліо, 1996. – 237 с.
7. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: Навч. посіб. / С.В. Васьківська – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
8. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / И.В. Вачков. – М.: Изд-во Москов. психол.-соц. ин-та, 2004. – 464 с.
9. Введение в практическую социальную психологию / Под ред. Ю.М. Жукова, Л.А. Петровской, О.В. Соловьевой. – 2-е изд., испр. – М.: Смысл, 1996. – 373 с.
10. Дубровина И.В. Рабочая книга школьного психолога / Дубровина И.В., Акимова М.К., Борисова Е.М. и др.; Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2004. – 347 с.
11. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба: Вопросы теории и практики / Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР / И.В. Дубровина – М.: Педагогика, 1991. – 232 с. – (Образование. Педагогические науки. Педагогическая психология).
12. Карандашев В.Н. Психология: введение в профессию / В.Н. Карандашев. – М.: Смысл, 2000. – 288 с.
13. Коробко С.Л. Работа психолога з молодшими школярами: методичний посібник / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
14. Лушин П.В. Психологічна служба педінституту: теоретико-експериментальні проблеми / П.В. Лушин // Практична психологія і школа. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К., 1993. – С. 15–21.
15. Мэй Р. Искусство психологического консультирования / Р. Мэй [Пер. с англ. Т.К. Кругловой]. – М.: Независимая фирма «Класс», 1994. – 144 с.
16. Немов Р.С. Психологическая служба в системе образования / Р.С. Немов // Психология. Кн. 2. Психология образования. – М.: Просвещение: Владос, 1994. – С. 415–426, гл. 28.
17. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога / Р.В. Овчарова. – 2-е изд., дораб. – М.: «Просвещение», «Учебная литература», 1996. – 352 с.
18. Осипова А.А. Общая психокоррекция: учебное пособие для студентов вузов / А.А. Осипова. – М.: ТЦ СФЕРА, 2005. – 512 с.

19. Панок В.Г. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти) / В.Г. Панок, В.Д. Острова. – К.: «Освіта України», 2010. – 230 с.
20. Пашнев Б.К. Планирование деятельности практическими психологами учреждений города / Б.К. Пашнев // Практична психологія та соціальна робота, № 2–3, 2003. – С. 25–27.
21. Петровская Л.А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М.: Класс, 1989. – 134 с.
22. Подмазин С.И. Системно-целевой подход к организации деятельности школьного практического психолога / С.И. Подмазин, Е.Н. Сыроватко. – Запорожье, 1997. – 186 с.
23. Практична психологія в системі освіти: Питання організації та методики / За ред. В.Г. Панка. – К.: Либідь, 1995. – 204 с.
24. Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К.М. Гуревича. – М.: Педагогика, 1981. – 232 с.
25. Психолого-педагогическая профконсультация учащихся: Методические рекомендации / Под ред. Е.А. Климова. – Л., 1975. – 99 с.
26. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности: Пособие для специалистов, работающих с персоналом. – М.: Изд. дом «Красная площадь», 1996. – 400 с.
27. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: навчально-методичний посібник / В.В. Рибалка. – К.: Основа, 1996. – 236 с.
28. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие. В 2 кн. / Е.И. Рогов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 480 с.
29. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие. В 2 кн. / Е.И. Рогов. – Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 383 с.
30. Рудестам Н.М. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика / Н.М. Рудестам. – М.: ООО «Издательство АСТ», 1990. – 235 с.
31. Руководство практического психолога. Психологическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы / Под. ред. И.В. Дубровиной. – М.: Академия, 1995. – 170 с.

32. Семья в психологическом консультировании / Под. ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
33. Сиротюк А.Л. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью. Диагностика, коррекция и практические рекомендации родителям и педагогам / А.Л. Сиротюк. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 128 с.
34. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов (комплексная психологическая коррекция) / А.С. Спиваковская. – М.: ТЦ Сфера, 1988. – 368 с.
35. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів та слухачів інститутів післядипломної освіти / За наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: ІНК ОС, 2005. – 366 с.
36. Харькин В. Тренинги самооздоровления и самосозидания / В. Харькин, А. Гройсман. – М.: Магистр, 1996. – 196 с.
37. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Н.И. Шевандрин. – 2-е изд. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 512 с.
38. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання / Т.С. Яценко. – К.: Вища шк., 2004. – 679 с.